

2022:25

BORTFÖRDA BARN OCH UNGA

Delredovisning av uppdraget att kartlägga och sprida kunskap om erfarenheter av hedersförtryck samt annat våld och förtryck kopplat till utlandsvistelse

Jämställdhetsmyndigheten

Göteborg, december 2022

Rapport 2022:25

Dnr: ALLM 2021/334

Har du frågor om denna publikation, kontakta:

Sara Bäckström, 070-784 75 46

Matilda Eriksson, 070-784 75 36

Madelene Larsson, 070-784 75 09

INNEHÅLL

Förord	4
Sammanfattning	5
1. Bakgrund	7
1.1. Uppdrag.....	7
1.2. Utgångspunkter i arbetet	8
Nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.....	8
Sveriges internationella åtaganden.....	9
Tidigare forskning.....	10
Den norska rapporten Det var ikke bare ferie	12
Problembeskrivning.....	14
Statistik rörande bortförda personer	17
1.3. Definitioner och avgränsningar	19
2. Genomförande av uppdraget	22
2.1. Genomförandets olika delar	22
2.2. Intervjuer yrkesverksamma	23
Intervjuguide	23
Efterlysning intervjupersoner.....	23
2.3. Samverkan och samråd.....	24
2.4. Uppdrag till forskare.....	24
3. Resultat och analys	27
3.1. Intervjuer målgruppen utsatta.....	27
3.2. Intervjuer yrkesverksamma	27
Riskfaktorer samt utlösande faktorer.....	28
Insatser från samhället innan individerna lämnat Sverige.....	39
Insatser från samhället efter hemkomst.....	48
Kommunens beredskap	50
4. Slutsatser och rekommendationer	53
4.1. Slutsatser.....	53
4.2. Rekommendationer	54
English summary	55
Referenser	57
Bilaga	60

FÖRORD

Jämställdhetsmyndigheten har i uppdrag att kartlägga och sprida kunskap om hedersförtryck samt annat våld och förtryck som personer med koppling till Sverige har erfarit under utlandsvistelse. Uppdraget syftar till att sammanställa och analysera individers berättelser för att bidra till utvecklingen av förebyggande och behandlande insatser i Sverige. Detta är en delredovisning och uppdraget ska slutredovisas i oktober 2023.

I uppdraget ingår bland annat att genomföra intervjuer med barn och vuxna som har egen erfarenhet av hedersrelaterat våld och förtryck eller annat våld i utlandet. Den delen av uppdraget kommer att redovisas i slutrapporten.

Av det som hittills framkommit inom ramen för uppdraget ser myndigheten att det finns stora brister i både det förebyggande och det långsiktiga stödet till individer som riskerar att föras bort eller har förts bort mot sin vilja. Mot bakgrund av att det är svårare att hjälpa en utsatt individ när hen befinner sig utomlands är det av stor vikt att det förebyggande arbetet förbättras och att adekvata insatser ges till de barn och vuxna som riskerar att föras bort. Jämställdhetsmyndighetens förhoppning är att denna delrapport kan bidra till att öka samhällets beredskap och därmed möjliggöra för barn att växa upp i en miljö fri från våld och förtryck.

Lena Ag
Generaldirektör
December 2022

SAMMANFATTNING

Jämställdhetsmyndigheten har ett särskilt uppdrag att kartlägga och sprida kunskap om hedersförtryck samt annat våld och förtryck som personer med koppling till Sverige har erfårit under utlandsvistelse. Syftet med uppdraget är att sammanställa och analysera individens berättelser för att bidra till utvecklingen av förebyggande och behandlande insatser i Sverige. I denna delrapport beskrivs genomförandet av uppdraget samt resultat från genomförd intervjustudie med yrkesverksamma inom myndigheter och organisationer som har erfarenhet av att arbeta med ärenden där barn och unga förts utomlands i syfte att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck eller annat våld. Resultaten är inte generaliserbara till landets samtliga kommuner och är inte en kartläggning av omfattning.

Totalt har 26 intervjuer med 31 yrkesverksamma, från olika typer av verksamheter¹, genomförts. De yrkesverksamma har berättat om 171 individer, varav 146 barn. Av de 171 individerna har 143 förts ut ur Sverige, varav 120 är barn, bland annat i syfte att giftas bort, undkomma myndighetsbeslut eller uppfostras enligt föräldrarnas kultur eller religion.

De vanligaste riskfaktorerna som framkommit, utifrån den information som de yrkesverksamma har lämnat under intervjuerna, är förekomst av hedersförtryck (74 procent av fallen) samt utsatthet för fysiskt våld (33 procent av fallen). En gemensam nämnare är även att det har funnits tidigare kännedom hos en eller flera myndigheter om personens utsatthet (64 procent). Dessa riskfaktorer förekommer ofta under en längre tidsperiod. Jämställdhetsmyndigheten har även tittat närmare på om det finns faktorer som kan ha utlöst själva bortförandet. Den vanligaste utlösande faktorn i de fallen bortförande har skett är ett myndighetsbeslut eller ett nära förestående myndighetsbeslut (34 procent). Detta gäller oavsett kön. Det ska inte tolkas som att myndigheter ska undvika att ingripa, utan snarare att de behöver se över hur de säkerställer att barnet eller den unga får det stöd och skydd som individen har rätt till och är i behov av. Det framkommer vidare att drygt 25 barn och unga har förts utomlands i nära anslutning till att en placering avslutats. Den näst vanligaste utlösande faktorn för bortförande, jämte avslutad LVU²- eller SoL³-placering, var att föras bort tillsammans med syskon som anses ha brutit mot familjens regler eller normer.

Enligt vad de yrkesverksamma har uppgett är det vanligaste syftet med ett bortförande i de aktuella ärendena att undkomma myndigheters inblandning i familjen. Därutöver är uppfostringsresa på grund av kriminalitet eller andra former av destruktivitet det vanligaste syftet med bortförandet bland pojkar och män, medan det

¹ De yrkesverksamma kommer ifrån socialtjänst, skola, polis, särskilda resurscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck samt ideella organisationer och verkar inom kommuner av olika storlek och med spridning över landet samt mellan stad och landsbygd.

² Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

³ Socialtjänstlag (2001:453)

bland flickor och kvinnor är vanligt att syftet med bortförandet är barn- eller tvångsäktenskap. Även flickor och kvinnor utsätts för uppfostringsresor, men då oftare för att förhindra att de blir "försvenskade"⁴ och inte anpassar sig till hedersnormer.

Myndigheter har lyckats skydda barnet eller den unga från att föras utomlands i 28 av de 171 fallen (16 procent). Detta bland annat genom att ansöka om utreseförbud för barnet. Många ärenden i materialet aktualiserades dock före den 1 juli 2020 då bestämmelsen om utreseförbud trädde i kraft, eller faller utanför lagens tillämpningsområde.

Av de 143 bortförda personer som de yrkesverksamma redogjort för i intervjuerna hade 62 personer återvänt till Sverige. En majoritet, 81 personer, var således fortfarande bortförda/kvarhållna vid tidpunkten för intervjuerna. I ungefär hälften av fallen saknade den yrkesverksamma helt information om eventuella insatser vid hemkomsten till Sverige alternativt att insatser från samhället hade uteblivit.

Majoriteten av de yrkesverksamma har uppgett att kommunerna saknar tillräckliga rutiner och riktlinjer, resurser och kunskap samt kompetens för att hantera denna typ av ärenden. Av intervjuerna framgår att en majoritet av de som bortförs utomlands är kända av myndigheter sedan tidigare, att förståelsen för att ärendet är hedersrelaterat kan komma först efter ett bortförande till utlandet, att det inte görs tillräckliga hot- och riskbedömningar avseende målgruppen och att kännedom om barnets eller den ungas utsatthet inte nödvändigtvis leder till adekvata insatser.

Mot bakgrund av de brister som har identifierats inom ramen för uppdraget, och som överensstämmer med vad som framkommit i flera tidigare rapporter inom området, ger Jämställdhetsmyndigheten ett antal rekommendationer:

- Utred ett nationellt inrapporteringsystem för bortföranden/ofrivilliga utlandsvistelser.
- Utöka och systematisera skolans information till elever och skolpersonal kring bortföranden, utsatthet kopplat till detta samt vilket stöd man kan få och inte få under en (ofrivillig) utlandsvistelse.
- Utveckla och förbättra socialtjänstens arbete med hot-, risk- och skyddsbedömningar.
- Erfarenheter och slutsatser från aktuellt uppdrag bör omhändertas inom ramen för Socialstyrelsens uppföljningsuppdrag kring familjebehandling vid hedersrelaterade konflikter.
- Ökad systematisk uppföljning av insatser till barn och unga utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.
- Utvidga lagstiftningen kring utreseförbud samt öka tillämpningen av bestämmelsen.

För fullständiga rekommendationer, se 4.2.

⁴ Motsvarar begreppet "fornorsking" som identifierades som en bevekelsegrund för bortförande inom ramen för det norska regeringsuppdraget. Även de yrkesverksamma själva kan använda "försvenskning" för att beskriva när en ung person i en hederskontext vill göra samma saker som de flesta jämnåriga och att det uppstår problem i förhållande till familjen, som ser det som ett normbrott.

1. BAKGRUND

Rapporten är en delredovisning av Jämställdhetsmyndighetens uppdrag att kartlägga och sprida kunskap om hedersförtryck samt annat våld och förtryck som personer med koppling till Sverige har erfarit under utlandsvistelse.

1.1. Uppdrag

Jämställdhetsmyndigheten har ett särskilt uppdrag att kartlägga och sprida kunskap om hedersförtryck samt annat våld och förtryck som personer med koppling till Sverige har erfarit under utlandsvistelse.⁵ Uppdraget syftar till att sammanställa och analysera individers berättelser för att bidra till utvecklingen av förebyggande och behandlande insatser i Sverige. Regeringen för fram att det behövs mer kunskap om de omständigheter som kan ha bidragit till att barn och vuxna förs bort eller kvarhålls utomlands i en hederskontext. För att yrkesverksamma ska kunna identifiera de personer som riskerar att föras utomlands och förhindra dessa utresor krävs kunskap om problematiken och om återkommande riskfaktorer.

Jämställdhetsmyndigheten ska göra en intervjustudie med barn och vuxna som erfarit hedersförtryck eller annat våld och förtryck under en utlandsvistelse. Personerna som intervjuas ska befinna sig i Sverige vid tidpunkten för intervjun och ha uppehållstillstånd i Sverige eller svenskt medborgarskap. Intervjuerna ska ske på frivillig basis. Utifrån personernas berättelser ska Jämställdhetsmyndigheten identifiera och redogöra för:

- vilka riskfaktorer som fanns i dessa individers liv innan de lämnade Sverige,
- vilka insatser individerna mottagit från myndigheter och andra aktörer innan de lämnade Sverige, och
- vilka insatser individerna mottagit efter att de kommit tillbaka till Sverige igen.

Utöver att tala med dessa individer ska Jämställdhetsmyndigheten sammanställa forskning på området och göra en internationell utblick i syfte att inhämta kunskap om motsvarande kartläggningar i andra länder. Fokusländer för den internationella jämförelsen är Norge, Danmark, Finland, Nederländerna, Storbritannien och Kanada.

Jämställdhetsmyndigheten ska inom ramen för uppdraget samverka med Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck, tidigare Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck, vid Länsstyrelsen Östergötland. Samråd ska även ske med Enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden vid Utrikesdepartementet (UD KC) samt med andra aktörer som Jämställdhetsmyndigheten bedömer som relevanta. Avseende anpassning och spridning av kunskap till yrkesverksamma ska Jämställdhetsmyndigheten samverka med berörda sektorsmyndigheter, däribland Socialstyrelsen samt med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR).

⁵ Regeringsbeslut A2021/02051.

Enligt uppdraget ska genomförandet ske i tre steg. I det första steget, under 2021, ska Jämställdhetsmyndigheten ta fram en plan kring hur myndigheten ska kunna komma i kontakt med den berörda målgruppen. I det andra steget, under 2022, ska myndigheten göra intervjuer med de berörda individerna samt sammanställa forskning och internationell kunskap på området. I det avslutande tredje steget, under 2023, ska myndigheten sprida framtagen kunskap till yrkesverksamma och andra relevanta aktörer som kan komma i kontakt med målgruppen.

FN:s konvention om barnets rättigheter ska vara en utgångspunkt för genomförandet av uppdraget. Detta innebär bland annat att det vid alla åtgärder som rör barn i första hand ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.

1.2. Utgångspunkter i arbetet

Nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor

Målsättningen för jämställdhetsarbetet i Sverige är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. För att uppnå den övergripande målsättningen finns sex jämställdhetspolitiska delmål:

- En jämn fördelning av makt och inflytande.
- Ekonomisk jämställdhet.
- Jämställd utbildning.
- Jämn fördelning av det obetalda hem – och omsorgsarbetet.
- Jämställd hälsa.
- Mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Sedan 2017 finns en tioårig nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.⁶ Strategin innehåller fyra politiska målsättningar:

- Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld.
- Förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn.
- Effektivare brottsbekämpning.
- Förbättrad kunskap och metodutveckling.

Syftet med strategin är bland annat att den ska bidra till att uppnå det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet. Utgångspunkter för strategin är att våld ska förebyggas och att fokus genomgående ska vara på den eller de som utövar våld och dem som har bäst förutsättningar att stoppa våldet. I genomförandet av regeringsuppdraget har Jämställdhetsmyndigheten utgått från alla fyra målsättningar i strategin.

⁶ Skr. 2016/17:10 *Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid*

Sveriges internationella åtaganden

FN:s konvention om barnets rättigheter

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) antogs av FN:s generalförsamling 1989 och blev svensk lag den 1 januari 2020. Sverige som stat är därmed skyldig att vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder för att säkerställa de rättigheter som återfinns i konventionen. I konventionen finns 54 artiklar, varav fyra grundprinciper som ska beaktas vid tolkning av de övriga artiklarna. Det gäller artikel 2 om alla barns lika värde, artikel 3 om barnets bästa, artikel 6 om att barn har rätt till liv och utveckling och artikel 12 om barns rätt till delaktighet och att komma till tals i frågor som rör barnet. Vidare framgår av artikel 19 att barn ska skyddas mot alla former av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld samt i artikel 24 barnets rätt till bästa möjliga hälsa samt att traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa ska avskaffas. När barn från Sverige utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck eller annat våld i utlandet kränks många av barnets rättigheter enligt konventionen, såsom rätten till frihet, utveckling, delaktighet, hälsa samt skydd mot våld.

Istanbulkonventionen

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, Istanbulkonventionen, ratificerades av Sverige år 2014. Konventionens syfte är att skydda kvinnor och flickor mot alla former av våld samt att förebygga, lagföra och avskaffa våld mot kvinnor och våld i hemmet och att motverka alla former av våld i nära relationer, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Nödvändiga åtgärder ska vidtas för att säkerställa att personer som har utsatts för våld har tillgång till tjänster som underlättar deras återhämtning, exempelvis juridisk och psykologisk rådgivning, ekonomiskt bistånd, boende, utbildning, fortbildning och hjälp med att hitta en anställning. Åtgärder ska också vidtas för att säkerställa att utövande av umgängesrätt eller vårdnad inte äventyrar brottsoffrets eller barnens säkerhet.

Europarådets expertgrupp GREVIO (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence), överlämnade i januari 2019 sin första rapport om Sveriges implementering av Istanbulkonventionen. GREVIO uppmanade starkt de svenska myndigheterna att utarbeta metoder för myndighetssamverkan för att i enskilda ärenden säkerställa samordning och samarbete mellan alla berörda parter, särskilt lokala myndigheter (brottsbekämpande myndigheter, socialtjänst, arbetsförmedling), offentlig hälso- och sjukvård och specialiserade stödtjänster till våldsutsatta kvinnor. GREVIO uppmanade också de svenska myndigheterna att se till att de metoder som utarbetas för detta ändamål helt återspeglar specifika behov hos de kvinnor som är utsatta eller riskerar att utsättas för intersektionell diskriminering, särskilt kvinnor som tillhör minoritetsgrupper i Sverige, kvinnor med missbruk och/eller i prostitution, samt nyanlända och utrikesfödda kvinnor (paragraf 27).

Agenda 2030

År 2015 antog FN:s medlemsländer Agenda 2030, en universell agenda som innehåller 17 globala mål för en ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbar utveckling. Delmål 5.2 slår fast att alla former av våld mot alla kvinnor och flickor i det offentliga och privata rummet ska avskaffas. Delmål 5.3 fastställer att alla skadliga sedvänjor så som barnäktenskap, tidiga äktenskap och kvinnlig könsstympning ska avskaffas. Delmål 16.1 är att minska alla former av våld och dödligt våld överallt. I delmål 16.2 konstateras att barn ska skyddas mot övergrepp och alla former av våld eller tortyr.

Tidigare forskning⁷

Det saknas i stor utsträckning tidigare studier, så väl i Sverige som internationellt, om ungas erfarenheter av våld och förtryck i samband med utlandsvistelser. Det mesta som publicerats rör sig om exempelvis myndighetsrapporter och avrapporterade regeringsuppdrag. I Sverige har problematiken i första hand lyfts i förhållande till hedersrelaterat våld och förtryck.

I de kartläggningar som har genomförts framkommer att olika former av hedersrelaterat våld och förtryck ofta lyfts som ett motiv bakom att unga, i första hand flickor och unga kvinnor, förs ut ur landet.⁸ Andra motiv som förs fram i ärenden som rör minderåriga är att myndigheter varit aktuella i ärendena på något sätt innan barnet har förts ut ur landet, att förhindra att barn blir ”för västerländska”, att stärka en religiös och/eller kulturell identitet, att få bort unga från kriminellt belastade miljöer eller att bortföranden sker i samband med vårdnadstvister.⁹ I de fall där barn och unga har förts ut ur landet konstateras att myndigheter har mycket begränsade möjligheter att hjälpa dem att återvända, särskilt då det gäller minderåriga. I de fall där unga har fått hjälp att återvända handlar det ofta om en systematisk samverkan mellan flera myndigheter och andra aktörer.¹⁰

⁷ Sammanställningen utgår från de anlitade forskarna Hanna Linells (Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet) och Lisa Lundbergs (Institutionen för socialvetenskap, Marie Cederschiöld högskola) kartläggning av tidigare forskning.

⁸ Bredal, A., Beegsi, M., Bjøranger, T., Wittrup Djup, H., Mekonen, L., Gording Stang, E., Zomorodi, P., Grøtteland, E. & Stifjeld, A. M. (2020). «Det var ikke bare ferie» Rapport fra ekspertgruppe om unge som etterlates i utlandet mot sin vilje.

Baianstovu, R. Í., Strid, S., Särnstedt Gramnaes, E., Cinthio, H., & Enelo, J. M. (2019). *Heder och samhälle: Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar*. Working Papers and Reports Social work, nr. 17, Örebro Universitet.

⁹ Bredal et al, 2020; Oslo Economics 2020; Baianstovu et al., 2019.

¹⁰ Oslo Economics (2020), *Kommunenes erfaringer med barn og unge som etterlates i utlandet mot sin vilje. Rapport utarbeidet på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet, november 2019*, Rapport 2019–30

Tidigare forskning om ungas process att berätta om utsatthet och söka stöd visar på ett flertal barriärer, som skuld, skam och rädsla för konsekvenser.¹¹ Normer kring heder och skam hos familj och socialt nätverk har lyfts fram av unga som ett tydligt hinder mot att berätta om utsatthet och att söka stöd.¹² Kunskapen om barriärer mot och förutsättningar för berättande och de avvägningar som görs i förhållande till hjälpsökande kan ses som ett särskilt eftersatt forskningsområde när det gäller ungdomar som förs ut ur landet.

Det saknas i stor utsträckning kunskap om hur den svenska skyddslagstiftningen används för att förebygga att unga förs ut ur landet och för att säkerställa stöd och skydd då ett barn återvänt till Sverige efter att ha utsatts för våld i utlandet. I det nyligen avrapporterade uppdraget att utreda en eventuell utvidgning av utreseförbudet gjordes en översiktlig genomgång av praxis sedan utreseförbudet infördes i Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).¹³ Genomgången visar att en ansökan om utreseförbud gjordes för totalt 43 barn under åren 2020 och 2021. Nästintill alla ärenden rörde flickor, 42 flickor och en pojke, och risk för äktenskap, medan risk för könsstympning belystes för fyra flickor. För 33 barn beviljades utreseförbudet i förvaltningsrätten, medan ansökan avslogs för 10 barn. Att många unga riskerar att föras ut ur landet då de lever i en hederskontext eller i annan utsatthet, utan att det finns en påtaglig risk för äktenskap eller könsstympning, betonas i utredningen och en utvidgning av förbudet för att inbegripa fler former av utsatthet kopplad till 2 och 3 §§ LVU föreslås därför.

I en avhandling från 2017¹⁴ genomfördes en totalundersökning av domar rörande vård enligt 2 § LVU under ett år. Undersökningen visade att unga som var aktuella för en ansökan kunde ha tidigare erfarenheter av att ha förts ut ur landet och där utsatts för exempelvis tvångsäktenskap eller att de var på väg att föras ut ur landet av närstående under pågående vård, men att resan stoppats. Flera unga förde också fram en stark rädsla för att föras ut ur landet om inte vården enligt LVU fastställdes.

I en studie från Storbritannien gjordes en analys av ett trettiotal beslut gällande Forced marriage protection order (FMPO) som är en skyddslagstiftning i förhållande till risk för tvångsäktenskap både för barn och vuxna.¹⁵ I studien framkom att beslut om skyddsåtgärder fattades både för att förebygga att individer fördes ut ur landet för

¹¹ Se ex. Linell, H. (2017). *Child protection through an abuse-focused lens: Adolescent victimization and Swedish social services responses*. Doctoral dissertation, Department of Social Work, Stockholm University.

¹² Couture-Carron, A. (2020), "Shame, family honor, and dating abuse: lessons from an exploratory study of South Asian Muslims", Violence against women.

Gregory, G. A., Fox, J., & Howard, B. K. (2020), "Honour-based violence: awareness and recognition", Paediatrics and Child Health.

Idriss, M. M. (2018), "Key agent and survivor recommendations for intervention in honour-based violence in the UK", International journal of comparative and applied criminal justice, 42(4), sid. 321-339

¹³ Ds. 2022:9 *Ett utvidgat utreseförbud för barn*.

¹⁴ Linell (2017).

¹⁵ Noack-Lundberg, K., Gill, A. K., & Anitha, S. (2021), "Understanding forced marriage protection orders in the UK". Sid. 1–22.

tvångsäktenskap och för att skydda utsatta då de hade förts tillbaka från utlandet. I flera fall lyftes en multiutsatthet fram för individerna som besluten gällde, såsom fysiskt våld, att ha upplevt våld mot mamma och risk för tvångsäktenskap. Utsattheten hade i stor utsträckning lett till svåra konsekvenser i form av svårigheter med skola, självskadebeteende och missbruk. I de granskade ärendena stod ofta de utsattas ord mot de närståendes vad gällde äktenskap, våldsutsatthet och situationen runt utlandsvistelsen. Analysen visade att domstolen ställde mycket höga krav vad gällde trovärdighetsbedömningar för de utsatta och att deras uppgifter om utsatthet till stor del lämnades okommenterade eller ifrågasattes, särskilt när de utsatta hade någon form av kognitiv funktionsnedsättning.

*Den norska rapporten Det var ikke bare ferie*¹⁶

Under februari 2019 tillsatte den norska regeringen en expertgrupp som fick i uppdrag att gå igenom ärenden där barn hade *förts bort och kvarlämnats* (etterlates) mot sin vilja i utlandet. Expertgruppen valde att bredda definitionen av uppdraget till att omfatta ofrivilliga utlandsvistelser. Syftet med uppdraget var att undersöka om bortförandet kunde ha förhindrats, samt huruvida de som kommit tillbaka hade omhändertagits av samhällets skydds- och stödinstitanser¹⁷ före och efter hemkomst till Norge. Det norska uppdraget påminner således i många delar om Jämställdhetsmyndighetens uppdrag.

Rapporten baserades på intervjuer med tio unga som har utsatts för en ofrivillig utlandsvistelse samt samtal med familjemedlemmar, organisationer och yrkesverksamma på kommunal och statlig nivå.

I rapporten identifierades olika orsaker och motiv till att föräldrar skickar i väg sina barn till utlandet mot deras vilja. Dessa inkluderar exempelvis att återupprätta familjens heder, att ingå tvångsäktenskap, att undkomma droger och kriminalitet, att förhindra ”förnorskning” eller att undkomma en svår livssituation i Norge.

I rapporten poängterar man att det är viktigt att skilja mellan föräldrar som känner en legitim oro för den ungas utveckling och ser utlandsvistelsen som en lösning på denna oro, och föräldrar som använder utlandsvistelsen för att upprätthålla normer som inskränker den ungas rättigheter och som även kan utgöra straffbara handlingar i Norge. Gemensamt för både dessa grupper av föräldrar är dock att de utsätter sina barn för en ofrivillig utlandsvistelse, där den unga varken informeras om eller involveras i beslutet eller rent av vilseleds till att tro att familjen endast ska på en resa.

Ungas erfarenheter före, under och efter en utlandsvistelse

Unga som riskerar att utsättas för en ofrivillig utlandsvistelse befinner sig ofta i en svår situation där de inte vågar uttrycka sin vilja, eller där de fruktar konsekvenser av att gå emot familjens vilja. Särskilt avseende de informanter där problematiken var kopplad till

¹⁶ Bredal et al (2020), "[Det var ikke bare ferie](https://www.regjeringen.no)" - regjeringen.no

¹⁷ I den norska rapporten används begreppet ”hjelpemiddelet”.

en hederskontext beskrevs svårigheter med att gå emot familjen och söka stöd och skydd, även om de varit oroliga inför en utresa.

I rapporten beskrivs unga som har utsatts för en ofrivillig utlandsvistelse som en heterogen grupp. Situationen för de utsatta i utlandet och vad de upplevt och utsatts för skiljer sig åt. Det inkluderar allt ifrån att ha varit inlåst på en institution eller blivit utsatt för hedersrelaterat våld, tvångsäktenskap och/eller fysiskt och psykiskt våld till de som inte har utsatts för något av dessa men likväl har upplevt utlandsvistelsen som jobbig. Var de unga har bott under vistelsen varierar också. De kan ha bott med förälder, med släkting, på institution eller med övrigt nätverk. Unga som har varit i utlandet utan sina föräldrar har varit mer utsatta för våld och övergrepp.

Omständigheterna kring de ungas hemresor till Norge ser olika ut. Allt ifrån en dramatisk flykt till återvändande under planerade och ordnade former. Vissa har fått omfattande hjälp från stöd- och hjälpinstanser medan andra har koordinerat hemresan på egen hand. Flera av de unga har tagit stora risker för att ta sig tillbaka till Norge.

När de unga väl har kommit tillbaka till Norge har vissa blivit utstötta eller inte vågat ha kontakt med familjen av rädsla för repressalier, medan andra har gått tillbaka till familjen och återgått till vardagen. Särskilt de som har varit borta under en längre period är traumatiserade, och de unga som måste bryta helt med sin familj har ofta ett omfattande hjälpbehov.

Också behovet av stöd under och efter utlandsvistelsen skilde sig åt, där vissa av de som hade utsatts i en hederkontext levde i skydd från familjen då de återvände till Norge och var i mycket stort behov av långsiktigt stöd.

För unga över 18 år som varit i utlandet mot sin vilja och utsatts för tvångsäktenskap eller hedersrelaterat våld och förtryck finns särskilda insatser och ett uppföljningssystem. Exempelvis kan de erbjudas plats på kriscenter, skyddat boende, terapeutiska samtal, säkerhetsbedömning från polis, uppföljning från ideell sektor och bistånd till juridisk rådgivning. Det är främst unga kvinnor som erbjuds detta.

Grupper som faller utanför uppföljningssystemet är unga över 18 år som inte lever under hot, utan som har hållits i utlandet till följd av exempelvis missbruk och kriminalitet. Det finns även grupper av unga som kan vara hotade, men som inte uppfyller kriterierna för de nationella stödåtgärderna, exempelvis på grund av att de har anknytning till en kriminell miljö, lider av psykisk sjukdom och/eller funktionsnedsättningar eller har andra särskilda behov. Bristen på insatser till dessa målgrupper kan göra att de upplever sig utlämnade till sig själva.

Samhällets stöd- och hjälpinstanser¹⁸

Nationella riktlinjer och vägledning ger rekommendationer för hur yrkesverksamma inom det befintliga stödssystemet ska bemöta unga som riskerar att utsättas för en ofrivillig utlandsvistelse. Dessa riktlinjer och vägledning tycks vara relativt okända bland yrkesverksamma. Både polis, skola och socialtjänst har olika uppfattningar

¹⁸ I den norska rapporten används begreppet ”hjelpeapparatet”.

angående hur långt föräldrarätten sträcker sig. Det finns också en osäkerhet kring insatser och möjligheter att hjälpa den unga. Ärenden då den unga redan befinner sig i utlandet är både svåra och krävande för samhällets stöd- och hjälpinstanser att hantera.

Skolan lyfts upp som en viktig aktör för att förebygga att unga förs utomlands mot sin vilja och har länge haft riktlinjer kring hur de ska agera om en elev uteblir från skolan. Däremot finns inte samma stöd för hur skolan kan identifiera elever som befinner sig i risk och förhindra att unga förs utomlands mot sin vilja.

Familjer som skickar iväg sina barn utomlands är ofta kända av socialtjänsten. I samtalen med föräldrar har rädsla för socialtjänsten varit ett genomgående tema. I vissa fall har det hänt att den unga har skickats iväg i samband med en anmälan om oro. Detta har i sin tur lett till att socialtjänsten inte har utrett den ungas situation. I några fall har socialtjänsten uppmuntrat familjen att skicka iväg barnet, vilket är något som expertgruppen i rapporten ser mycket kritiskt på.

I rapporten pekar man på gränsdragningsproblematiken för socialtjänsten när det kommer till att skilja på legitima och illegitima utlandsvistelser. Man lyfter även att polisen inte har ett tydligt fokus på att arbeta förebyggande för att förhindra ofrivilliga utlandsvistelser. Andra instanser involverar inte heller polisen i ett tillräckligt tidigt stadie. Expertgruppen är bekymrad över att våld och övergrepp i nära relation kan begås och att föräldrar kan undkomma en polisutredning genom att föra den unga ur landet. Man lyfter att dessa brott behöver prioriteras och att det behöver finnas vägledning och kompetens på nationell nivå. Även kommunen har ett ansvar för att följa upp den unga efter en ofrivillig utlandsvistelse. En bra samverkan och snabb hantering är nödvändigt för att hantera dessa ärenden. Expertgruppen menar att myndigheter behöver göra mer för att ungas rättigheter ska tillvaratas på ett bättre sätt.

Problembeskrivning

Varje år förs barn och vuxna ut ur landet i syfte att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck eller annat våld. Ett bortförande innebär en kraftig inskränkning av individens möjligheter att leva ett självständigt och fritt liv samt till exempelvis adekvat hälso- och sjukvård och skolgång. De blir många gånger förbjudna att ha kontakt med någon utanför familj, släkt eller den gemenskap/det kollektiv som upprätthåller normer och kontroll, vilket innebär att kontakt med tidigare nätverk i Sverige, vänner och eventuell partner begränsas helt eller delvis. De utsatta individerna är ofta starkt kontrollerade och kan uppleva stor vanmakt och rädsla samt sakna möjlighet att komma ur situationen på egen hand.

Inte sällan befinner sig de utsatta i länder där flickor och kvinnor generellt har svårt att röra sig fritt. Den allmänna säkerhetssituationen i landet eller regionen kan dessutom försätta personen i en än större beroendeställning till de som kvarhåller hen. Den utsatta personen vet inte alltid själv var hen befinner sig. Det är med andra ord svårt för den som är utsatt att på egen hand ta sig till en ambassad eller ett konsulat. Exempelvis kommer

en uppmaning om att ta sig till konsulatet som ligger fem timmar bort med bil sannolikt att framstå som omöjlig för individen att följa.¹⁹

Under den ofrivilliga utlandsvistelsen blir många dessutom utsatta för situationer och händelser som är potentiellt traumatiserande. De som blir utsatta för barn- eller tvångsäktenskap löper hög risk att utsättas för våldtäkter och andra sexuella övergrepp.²⁰ Det finns beskrivningar av att de som befinner sig på exempelvis koranskolor i Somalia blir utsatta för våld och tortyr.²¹ Ofta beslagtar kollektivet barnets eller den ungas passhandlingar och begränsar på olika vis individens rörelsefrihet. I vissa fall ansöker vårdnadshavarna även om att barnets svenska medborgarskap ska upphöra, för att ytterligare försvåra för barnet att få hjälp från svenska myndigheter:

En ofrivillig förlust av medborgarskap kan få både långtgående och oönskade konsekvenser för en enskild som har tagits med eller blivit kvarhållen utomlands – detta inte minst när den enskilde är ett barn. Som exempel kan nämnas att den som befriats från svenskt medborgarskap inte har rätt att vistas här i landet om uppehållstillstånd saknas. En person som saknar svenskt medborgarskap kan inte heller få ett pass utfärdat av svenska myndigheter, vilket får stor påverkan på dem som förts utomlands och utsätts för kvarhållande, tvång eller löper en risk för att bli bortgifta då de ofta har frångått sina pass och behöver ett nytt pass för att kunna resa tillbaka till Sverige.²²

Exakt hur många barn och vuxna som förs utomlands varje år är okänt då det saknas såväl nationella omfattningskartläggningar som inrapporteringsfunktion avseende bortförda personer. Den information som finns att tillgå är dels statistik från UD:s konsulära och civilrättsliga enhet (UD KC), dels den enkätstudie som Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck (nuvarande Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck) genomförde 2020.²³ Mer om dessa under nästföljande rubriker.

¹⁹ Länsstyrelsen Östergötland (2022), *Myndighetsgemensam vägledning vid hedersrelaterad brottslighet - Att agera och ge stöd och skydd när barn och vuxna riskerar att bli eller har blivit bortförda till utlandet i syfte att utsättas för hedersrelaterad brottslighet. För yrkesverksamma inom socialtjänst, skola, polis och hälso- och sjukvård*, Rapport 2022:23, sid. 29.

²⁰ Länsstyrelsen Östergötland (2022), *Myndighetsgemensam vägledning vid hedersrelaterad brottslighet - Att agera och ge stöd och skydd när barn och vuxna riskerar att bli eller har blivit bortförda till utlandet i syfte att utsättas för hedersrelaterad brottslighet. För yrkesverksamma inom socialtjänst, skola, polis och hälso- och sjukvård*, Rapport 2022:23, sid. 28.

²¹ Se exempelvis NRK 2017-05-12: ”Jasmin (19) til NRK: – Utsatt for tortur på koranskole i Somalia”, <https://www.nrk.no/urix/jasmin-19-til-nrk--utsatt-for-tortur-pa-koranskolei-somalia-1.13511980>.

²² SOU 2021:54 *Ändrade regler i medborgarskapslagen* (2021), s. 273.

²³ Länsstyrelsen Östergötland (2020), *Kartläggning bortförda personer i en heders kontext och barn som uppges vara gifta – under 2019*, Rapport 2020:13.

Det är framför allt barn och unga vuxna som förs utomlands och hålls kvar där mot sin vilja.²⁴ Det är inte ovanligt att individen är ett barn vid bortförandet, men hinner fylla 18 år under tiden utomlands. Ett bortförande kan vara en reaktion på något som hänt i Sverige, till exempel att vårdnadshavare får kännedom om orosanmälningar till socialtjänsten. Bortförandet kan då vara ett sätt för kollektivet att korrigera eller markera och på så sätt skydda familjens heder. Det kan också handla om att familjen eller släkten vill förhindra att barnet eller den unga uppfostras enligt svenska normer och regelverk. Ett bortförande har således ofta, men inte alltid, föregåtts av utsatthet i Sverige. En utsatthet som inte sällan varit känd sedan tidigare:

33 respektive 16 kommuner har svarat på i hur många av fallen, avseende barn respektive vuxna, som det fanns kännedom om personen innan bortförandet. Utifrån de kommuner som har svarat framgår att så var fallet i 63 procent av ärendena som gällde barn (78 av 123 barn) och i 40 procent av ärendena som gällde vuxna (12 av 30 vuxna). Bara fyra kommuner svarade att det i inget fall fanns kännedom om barnet innan bortförandet, och sju kommuner gav motsvarande svar gällande vuxna.²⁵

Det är av stor vikt att förebygga att individer förs ur landet i syfte att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck och annat våld. Sverige har mycket mindre möjlighet att ge nödställda individer insatser när de befinner sig i utlandet än innan de har lämnat landet²⁶, även om det finns vissa insatser som kan och bör ges även i det senare fallet. Ett antal åtgärder har vidtagits för att stärka skyddet för individer som riskerar att föras eller har förts utomlands mot sin vilja. Som exempel kan nämnas utreseförbud för barn, utredning om utvidgat utreseförbud för barn, satsning på det konsulära stödet²⁷ samt framtagandet av en myndighetsgemensam vägledning mot hedersrelaterad brottslighet.²⁸

²⁴ Länsstyrelsen Östergötland (2017), *Nationella kompetensteamet*, Rapport 2017:9, sid. 23.

²⁵ Länsstyrelsen Östergötland (2020), *Kartläggning bortförda personer i en heders kontext och barn som uppges vara gifta – under 2019*, Rapport 2020:13, sid. 10.

²⁶ Ds. 2022:9 *Ett utvidgat utreseförbud för barn*, sid. 10.

²⁷ Prop. 2019/20:131 *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet*, s. 26: ”Syftet med regeringens satsning har varit att stärka det konsulära stödet till personer som mot sin vilja eller genom vilseledning nödställts i utlandet. Regeringens satsning har inneburit en ökad kapacitet för att hantera den här typen av ärenden inom utrikesförvaltningen, samt en utveckling av arbetsmetoder och kunskap som är värdefull även för förebyggande insatser av inhemska aktörer, framför allt kommunerna. Den 1 januari 2020 permanentades och inkorporerades satsningen i Utrikesdepartementets ordinarie verksamhet.”

²⁸ Länsstyrelsen Östergötland (2022), *Myndighetsgemensam vägledning vid hedersrelaterad brottslighet - Att agera och ge stöd och skydd när barn och vuxna riskerar att bli eller har blivit bortförda till utlandet i syfte att utsättas för hedersrelaterad brottslighet. För yrkesverksamma inom socialtjänst, skola, polis och hälso- och sjukvård*, Rapport 2022:23.

Statistik rörande bortförda personer

Rapport om bortförda personer samt statistik från den nationella stödtelefonen för yrkesverksamma

År 2020 utförde Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck (idag Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck) en kartläggning av bortförda personer i en hederskontext. I en enkät till landets kommuner (avseende skola respektive socialtjänst) uppgav 43 av de 192 kommuner som besvarade enkäten att de hade kännedom om bortförda personer i en hederskontext under 2019. Totalt rörde det sig om nästan 200 personer, varav 86 procent barn. I kartläggningen framkom även följande:

På frågor om rutiner och samverkan svarade 21 procent av kommunerna i socialtjänstenkäten att de har rutiner för att hantera ärenden kring bortförda barn och vuxna, och 23 procent för att hantera ärenden rörande barn som man vet eller misstänker lever i äktenskap eller äktenskapsliknande förhållanden. På motsvarande frågor i enkäten avseende skolans verksamhet svarade 51 procent av kommunerna (som svarade på den specifika frågan) att de har rutiner kring bortförda barn och vuxna, och 30 procent av kommunerna när det gäller barn som uppges vara gifta.

När det gäller bortförda barn och vuxna uppgav 29 procent av kommunerna att de har rutiner för socialtjänstens verksamhet för att samverka med skola för att förebygga bortföranden. 57 procent av kommunerna (som svarade på den specifika frågan) ser att samverkan med skola kan förbättras. För skolans verksamhet svarade 41 procent av kommunerna att de har rutiner för att samverka med socialtjänst för att förebygga bortföranden, och 52 procent (av de som svarade på frågan) att samverkan med socialtjänst kan förbättras.

En majoritet av kommunerna, vad gäller både socialtjänstens och skolans verksamhet, uppgav att deras hantering av ärenden rörande bortförda barn och vuxna kan förbättras.²⁹

En uppföljande undersökning ska genomföras första kvartalet 2023, avseende år 2022, och resultaten kommer bland annat att redovisas i det här uppdragets slutrapport i oktober 2023.

Enligt statistik över samtal till den nationella stödtelefonen för yrkesverksamma från mars 2014 till och med 30 juni 2022 har minst 1 227 ärenden handlat om risk för eller

²⁹ Länsstyrelsen Östergötland, *Nationell kartläggning. Bortförda personer i en hederskontext samt barn som uppges vara gifta – under 2019, Rapport 2020:13*, sid. 3.

genomförda barnäktenskap eller tvångsäktenskap, i snitt 12 ärenden per månad. Motsvarande siffra för risk för bortförande eller genomförda bortförande och kvarhållande är 918 ärenden, i snitt 9 ärenden per månad. En särskild sammanställning av samtal till stödtelefonen under perioden den 1 augusti 2021 till och med den 31 augusti visar att man fått kännedom om 172 fall där det funnits oro/risk för bortförande eller att individen bekräftats bortförd. Av dessa var 73 procent flickor/kvinnor, 13 procent pojkar/män och 14 procent av okänt kön. En majoritet av individerna var i åldrarna 10-17 år. I en tillhörande kvalitativ analys av ärendena gör Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck följande sammanfattning:

Den gemensamma nämnaren är den övervägande del av bortförda personer har varit aktuella för insatser, framför allt placeringar innan bortförandet. Deras utsatthet har varit känd och väldokumenterad. De utsatta har kunnat beskriva och sätta ord på sin situation. Dock räcker det med ett tillbakatagande av sin berättelse för att de ska flyttas hem igen. Det fästs stor vikt vid föräldrars samtycke till öppenvårdsinsatser i samband med att barn flyttas hem igen. Detta trots att föräldrarna inte bekräftar barnets berättelse. Vi noterar också att i många fall sker bortförandet mycket hastigt, och inte alltid i anslutning till semester. Vi har inte kunnat utläsa någonting utmärkande gemensamt drag för respektive tillvägagångssätt.³⁰

Utrikesdepartementets statistik avseende bortförda individer³¹

Enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden vid Utrikesdepartementet (UD KC) redogör varje år för antalet ärenden där en person med avsikt förs ut eller kvarhålls av sina närstående i utlandet i en hederspräglad eller patriarkal kontext. Dessa ärenden hanteras inom utrikesförvaltningen som ärenden gällande familjerelaterat tvång.

- **År 2021** hanterade UD KC 72 sådana ärenden. Dessa inkluderade 141 individer, varav 42 myndiga och 99 barn. 19 ärenden rörde risk för barn- eller tvångsäktenskap. 9 av ärendena rörde uppfostringsresa. I 38 av ärendena hade den nödställdes pass beslagtogs av närstående. I 39 av ärendena hade socialtjänsten haft tidigare kännedom om individen eller individerna och polis/åklagare hade varit inkopplade i 26 ärenden. I 30 ärenden återvände personen/personerna till Sverige.

³⁰ Bilaga 1: Länsstyrelsen Östergötland (2022), *Kvalitativ sammanställning av ärenden till stödtelefonen gällande bortföranden*, sid. 15.

³¹ Utrikesdepartementet, Enheten för konsulära och civilrättsliga ärenden (2019, 2020, 2021). *Statistik för ärenden rörande familjerelaterat tvång*.

- **År 2020** hanterade UD KC 72 sådana ärenden. Dessa inkluderade 134 individer, varav 46 myndiga och 88 barn. 12 av ärendena rörde risk för barn- eller tvångsäktenskap. 11 av ärendena rörde uppfostringsresa. I 40 av ärendena hade den nödställdes pass beslagtagits av närstående. I 50 av ärendena hade socialtjänsten haft tidigare kännedom om individen eller individerna och polis/åklagare hade varit inkopplade i 20 ärenden. I 31 ärenden återvände personen/personerna till Sverige.
- **År 2019** hanterade UD KC 114 sådana ärenden. Dessa inkluderade 211 individer, varav 73 myndiga och 138 barn. 28 ärenden rörde risk för barn- eller tvångsäktenskap. 20 av ärendena rörde uppfostringsresa. I 65 av ärendena hade den nödställdes pass beslagtagits av närstående. I 50 av ärendena hade socialtjänsten haft tidigare kännedom om individen eller individerna och polis/åklagare hade varit inkopplade i 21 ärenden. I 43 ärenden återvände personen/personerna till Sverige.

1.3. Definitioner och avgränsningar

Enligt regeringsuppdraget ska Jämställdhetsmyndigheten kartlägga riskfaktorer och insatser till personer med kopplingar till Sverige som har varit utsatta för våld och förtryck under en utlandsvistelse. I uppdraget ingår inte att kartlägga omfattningen av utsattheten i Sverige.

Att de utsatta ska ha koppling till Sverige betyder att de har uppehållstillstånd i Sverige eller svenskt medborgarskap. Utsattheten kan handla om hedersförtryck eller annat våld och förtryck. Vid efterlysning av intervjupersoner (yrkesverksamma såväl som utsatta) har följande lyfts som exempel på hur utsattheten kan ta sig uttryck:

- Tvångs-/barnäktenskap.
- Uppfostringsresa.
- Omvändelseförsök (hbtqi).
- Könsstympning.
- Familjen vill återupprätta släktens heder genom bortförandet.
- Kulturell skolning för att förhindra "försvenskning".³²
- Ivägskickad på grund av deltagande i destruktiv social miljö, drogproblem eller kriminalitet, såsom medverkan i kriminella gäng.

³² Motsvarar begreppet "fornorsking" som identifierades som en bevekelsegrund för bortförande inom ramen för det norska regeringsuppdraget. Även de yrkesverksamma själva kan använda "försvenskning" för att beskriva när en ung person i en hederskontext vill göra samma saker som de flesta jämnåriga och att det uppstår problem i förhållande till familjen, som ser det som ett normbrott.

- Religiös inskolning på exempelvis koranskola.³³
- Deltagande i extremistmiljö mot sin vilja.
- Utnyttjande inom prostitution eller utsättas för människohandel.
- Bortförande i samband med vårdnadstvist.

Olika begrepp kan användas för att beskriva den utsatthet som är föremål för denna rapport. När en norsk expertgrupp genomförde en motsvarande undersökning (läs mer ovan) användes ”unge som etterlates i utlandet mot sin vilje” och ”ufrivillige opphold av ulik varighet” för att beskriva den utsatta målgruppen. I Sverige har problematiken ofta beskrivits som barn och unga som bortförs och/eller kvarhålls utomlands mot sin vilja. Det aktuella uppdraget omfattar dock såväl barn (under 18 år) som vuxna (18 år och uppåt). Jämställdhetsmyndigheten kommer i den här rapporten att använda begreppen bortförda barn och unga, eftersom största delen av det insamlade materialet avser barn och unga vuxna. Även benämningar som bortförda personer och bortförda barn och vuxna förekommer. Myndigheten använder även begrepp som ofrivillig utlandsvistelse, istället för bortförande, exempelvis när det skett ett vilseledande.

När det gäller att föra barn utomlands är det i princip alltid något som en eller båda vårdnadshavare har bestämt. Enligt föräldrabalken (1949:381) har vårdnadshavaren rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter (6 kap. 11 §). Samtidigt fastslår föräldrabalken att barnets vårdnadshavare ska ta större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål i takt med barnets stigande ålder och utveckling (11 §), samt att:

Barnets vårdnadshavare svarar även för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter samt ska bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. I syfte att hindra att barnet orsakar skada för någon annan ska vårdnadshavaren vidare svara för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas. (6 kap. 2 § FB)

Möjligheten att som vårdnadshavare uppfylla sina skyldigheter enligt föräldrabalken påverkas också av huruvida de själva stannar med barnet eller om barnet lämnas utomlands medan hans vårdnadshavare återvänder till Sverige. I den norska studien inkluderas till exempel inte fall där vårdnadshavare flyttat med sina barn utomlands.

Jämställdhetsmyndigheten ser att det kan finnas olika skäl till att bortföranden av barn och unga sker. I likhet med den norska studien noterar Jämställdhetsmyndigheten att det i vissa fall kan finnas en legitim oro från föräldrar, som myndigheter inte i tillräcklig utsträckning lyckas möta och där konsekvensen kan bli att den unga skickas utomlands.

³³ I Bredal et al, 2020. "[Det var ikke bare ferie](#)" - [regjeringen.no](#), sid. 36, beskriver man exempelvis att barn och unga som befunnit sig på koranskolor i Somalia blivit inspärrade och utsatta för våld och tortyr.

Samtidigt innebär många bortföranden ett tydligt brott mot barns och ungas rättigheter och kan orsaka att de utsätts för kriminella handlingar. Gemensamt är dock att vårdnadshavarna utsätter barnet eller den unga för en ofrivillig utlandsvistelse.

Det vi framför allt tar sikte på i denna rapport är utlandsvistelser som på olika sätt medför att barnets mänskliga rättigheter kränks och att hens hälsa och utveckling äventyras. Det gäller även när en vuxen person självmant har valt att lämna Sverige, till exempel för att ansluta sig till en terrororganisation, men på plats i utlandet blivit utsatt för hedersförtryck eller annat våld och därav velat få hjälp tillbaka till Sverige.

En möjlig riskfaktor för bortförande i hederskontext eller av andra skäl som nämns i vår delrapport är socioekonomisk bakgrund eller socioekonomiska faktorer. Med detta menas exempelvis utbildningsmässig och språklig bakgrund, inkomst och etablering på arbetsmarknaden, liksom hur välintegrerad familjen är i det svenska samhället och/eller om familjen exempelvis lever i ett segregerat eller ekonomiskt och socialt utsatt område. Det är inte helt tydligt hur orsakssambanden ser ut, om det exempelvis är familjens socioekonomiska bakgrund som ökar risken eller att familjen bor i ett socioekonomiskt utsatt område där samhällsinstitutionerna inte resursmässigt förmår hantera alla missförhållanden.

Oavsett kan den typen av bortföranden och utlandsvistelser som avhandlas i denna rapport inte uteslutande förklaras av socioekonomiska faktorer. Detsamma gäller om det finns en hög grad av religiositet hos familjen och/eller i omgivningen. Det kan vara en omständighet som bidrar till kontroll och förtryck och där ett bortförande kan vara ett sätt att upprätthålla eller återupprätta familjens kontroll, men långt ifrån alla familjer där bortföranden förekommer är starkt religiösa.

I rapporten används främst begreppen vårdnadshavare, familj, släkt och kollektiv för att beskriva de som upprätthåller normer och kontroll samt möjliggör och utövar hedersrelaterat förtryck och våld eller annat våld.

2. GENOMFÖRANDE AV UPPDRAGET

Jämställdhetsmyndigheten genomför flera olika åtgärder för att kartlägga problematiken och identifiera återkommande riskfaktorer. Syftet är att berörda yrkesverksamma ska kunna identifiera de personer som riskerar att föras utomlands och förhindra dessa utresor.

2.1. Genomförandets olika delar

Jämställdhetsmyndigheten ska för att kartlägga situationen för utsatta samt inhämta kunskap om återkommande riskfaktorer och samhällets insatser genomföra följande:

- Intervjuer med målgruppen utsatta barn och vuxna.
- Intervjuer med yrkesverksamma.
- Sammanställa forskning och göra en internationell utblick med fokus på Norge, Danmark, Finland, Nederländerna, Storbritannien och Kanada.
- Domsstudie LVU (Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga) inklusive utreseförbud.
- Samverkan och samråd.

Utöver ovan nämnda delar har en överenskommelse slutits med Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck om att de inom ramen för uppdraget ska genomföra en uppföljning av den enkätstudie som presenterades i rapporten *Nationell kartläggning. Bortförda personer i en hederskontext och barn som uppges vara gifta – under 2019*.³⁴

Under den första delen av uppdragstiden har Jämställdhetsmyndigheten fokuserat på inhämtning av kunskap från yrkesverksamma som har erfarenhet av att arbeta med ärenden som rör bortförda barn och vuxna. Detta då etikprövningen av den del som rör barns och ungas egna erfarenheter av utsatthet för våld i utlandet beviljades först i augusti 2022. Dessutom har erfarenheter från motsvarande norska regeringsuppdrag³⁵ visat att rekrytering av informanter till den delen av uppdraget är svår och kan ta tid. Jämställdhetsmyndigheten såg därför tidigt i uppdraget att yrkesverksamma har värdefull information om exempelvis kännedom och insatser innan ett bortförande, återkommande riskfaktorer samt syftet med utlandsvistelserna, som kan komplettera materialet som ska inhämtas direkt från den utsatta målgruppen. Det är framför allt genomförandet av denna del som presenteras i delrapporten.

³⁴ Länsstyrelsen Östergötland, *Nationell kartläggning. Bortförda personer i en hederskontext samt barn som uppges vara gifta – under 2019*, Rapport 2020:13.

³⁵ Uppdraget beskrivs på sid. 27 i Bredal, A., Beegsi, M., Bjøranger, T., Wittrup Djup, H., Mekonen, L., Gording Stang, E., Zomorodi, P., Grøtteland, E. & Stifjeld, A. M. (2020). «*Det var ikke bare ferie*» Rapport fra ekspertgruppe om unge som etterlates i utlandet mot sin vilje.

Spridning av den kunskap och de erfarenheter som framkommer inom uppdraget kommer att ske under resterande uppdragstid och redovisas i slutrapporten, i oktober 2023.

2.2. Intervjuer yrkesverksamma

Jämställdhetsmyndigheten har inom ramen för uppdraget genomfört 26 intervjuer med 31 yrkesverksamma inom socialtjänst, polis, skola, särskilda resurscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck samt ideella organisationer. Syftet med intervjuerna har varit att inhämta kunskap från yrkesverksamma som har erfarenhet av ärenden som rör bortförda individer, eller på annat vis arbetat nära målgruppen.

Jämställdhetsmyndigheten har, som nämnts ovan, valt att inkludera yrkesverksammas kunskap och erfarenheter i uppdraget och på så vis samla in så mycket underlag som möjligt för att kunna identifiera och analysera riskfaktorer och samhällets insatser. Myndigheten har i möjligaste mån försökt undvika överlappning i de båda intervjustudierna så att inte samma ärenden återkommer i båda.

Intervjuerna med yrkesverksamma har kunnat innefatta även ärenden där barnet eller den vuxna fortfarande befinner sig utomlands, liksom ärenden då ett bortförande har undvikits med hjälp av insatser från samhället. Det skiljer sig åt från de intervjuer som ska genomföras med personer med egen utsatthet, då endast intervjuer med barn och unga som fått komma tillbaka till Sverige tillåts eftersom det skulle vara oetiskt att intervjua de individer som fortfarande är kvar utomlands mot sin vilja.

Intervjuguide

Intervjuerna har genomförts med en särskilt framtagen intervjuguide för semistrukturerade intervjuer. Guiden har tagits fram med stöd av Stockholms universitet och anpassats för att intervjuerna med yrkesverksamma ska ge information som blir användbar även i relation till intervjuerna med målgruppen utsatta. Intervjuguiden från det norska regeringsuppdraget har inhämtats inför arbetet i Jämställdhetsmyndighetens uppdrag och har använts vid framtagandet av intervjuguiden avseende yrkesverksamma respektive barn och vuxna med egen utsatthet.

Efterlysning intervjupersoner

Inom ramen för uppdraget har en särskild efterlysningssida skapats på Jämställdhetsmyndighetens webb. Inspiration har tagits från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) arbete med uppdraget om omvändelseförsök av hbtq-personer.³⁶

Informationen (med länk till webbplatsen och ett kort följebrev) har skickats ut via de kanaler som har funnits lämpliga, såsom via SKR:s nätverk, Nationellt centrum mot

³⁶ Regeringsbeslut 2020-07-30 A2020/01669/MRB

hedersrelaterat våld och förtrycks olika nätverk, Skolverkets satsning på hedersrelaterat våld och förtryck, Centrum mot våldsbejakande extremism, relevanta Facebooksidor för yrkesverksamma samt direkta utskick till potentiella informanter som har bedömts kunna ha information som är relevant uppdraget. De yrkesverksamma har sedan själva kontaktat myndigheten för att delta i studien.

Vid intervjuerna har frågan ställts om hur de har hittat information om intervjustudien och resultatet tyder på en bred spridning i de olika kanalerna.

2.3. Samverkan och samråd

Jämställdhetsmyndigheten har i uppdraget kontinuerliga samråd och nära samarbete med Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck. En särskild kunskapsinhämtning har skett under hösten 2022 avseende centrets nationella stödtelefon för yrkesverksamma. Underlaget innehåller både en kvantitativ och en kvalitativ analys av de ärenden (se bilaga) som de har hanterat rörande bortförande eller risk för bortförande.

Löpande samverkan och samråd sker även med UD KC samt med anlitad forskare vid Stockholms universitet.

Vidare samverkar Jämställdhetsmyndigheten med SKR, som bland annat har varit behjälpliga med utskick till sina nätverk (i maj respektive augusti 2022) om intervjustudien med yrkesverksamma respektive intervjustudien med den utsatta målgruppen. Jämställdhetsmyndigheten deltog också vid SKR:s konferens om hedersrelaterad brottslighet den 20 april 2022 i syfte att sprida information om uppdraget och dess olika delar.

Samverkan ska ske med Socialstyrelsen och Skolverket kring spridning av den kunskap som framkommer inom ramen för uppdraget. Samverkansmöten har hållits med Socialstyrelsen och Skolverket under oktober 2022.

Jämställdhetsmyndigheten har dessutom genomfört en studieresa till Norge i syfte att träffa relevanta aktörer, såsom den norska expertgruppen som genomförde uppdraget om unga som efterlämnats i utlandet mot sin vilja samt det norska lagutskottet som ska utreda juridiska frågeställningar kring negativ social kontroll, hedersrelaterat våld, tvångsäktenskap, könsstympning och psykiskt våld.

2.4. Uppdrag till forskare

Jämställdhetsmyndigheten har anlitat forskare vid Stockholms universitet för att genomföra följande delar av uppdraget:

- Forskningssammanställning och internationell utblick.
- Intervjuer med målgruppen utsatta barn och vuxna.
- Domstudie LVU.

Med hjälp av Utrikesdepartementet har kontakt etablerats med relevanta aktörer i de i regeringsuppdraget utpekade fokusländerna (Norge, Danmark, Finland, Nederländerna,

Storbritannien och Kanada), för att möjliggöra en internationell utblick i samband med slutredovisningen av regeringsuppdraget.

Intervjustudie med unga (17–29 år) syftar till att undersöka ungas egna upplevelser av utsatthet, deras reaktioner samt deras erfarenheter av och syn på samhällets stöd, utifrån följande frågeställningar:

- Hur beskriver och förstår unga sina erfarenheter av våld och förtryck under utlandsvistelse?
- Vilka riskfaktorer lyfts fram i förhållande till problematiken?
- Hur agerar de unga i processen kring utlandsvistelsen?
- Hur beskriver och förstår unga respons från närstående, yrkesverksamma och andra aktörer och vilka erfarenheter har de av stöd- och skyddsinsatser?
- Vilka tankar har unga om hur problematiken kan förebyggas och hur utsatta på bästa sätt kan stöttas?

Respondenten ska vid tiden för intervju befinna sig i Sverige och bortförandet ska inte vara alltför nära i tiden.

Dokumentstudien omfattar beslut och domar rörande LVU i fall där barn (0–16 år) är i risk för eller har utsatts för ofrivilliga utlandsvistelser. Besluten kan röra exempelvis omedelbart omhändertagande, ansökan om vård, ansökan om utreseförbud eller upphörande av vård. Syftet är att undersöka och beskriva våld och förtryck under utlandsvistelse, risker kopplade till problematiken och stöd och skydd för unga, med utgångspunkt i följande frågeställningar:

- I vilken utsträckning och i vilka situationer förs våld och förtryck under utlandsvistelse och risker kopplade till problematiken fram i olika former av beslut och domar enligt LVU under år 2022?
- Hur beskrivs barns situation i förhållande till utlandsvistelsen och vilka stödinsatser lyfts fram?
- Hur kan barnens respons i förhållande till utsatthet och stöd och skydd förstås i de ärenden som granskas?
- Hur kan andra aktörer såsom närstående och yrkesverksammas responser i förhållande till utsatthet samt stöd och skydd förstås?

Även barn och unga som inte befinner sig i Sverige, där det är oklart var de befinner sig eller där bortförandet är nära i tiden inkluderas i domstudien.

Våld och förtryck definieras i båda delstudierna brett. Det kan handla om erfarenhet av att ha blivit lurad att man ska på semester och sedan blivit kvarhållen utan att ha möjlighet att ta sig tillbaka till Sverige, att inte få ha kontakt med omvärlden, att utsättas för psykiskt eller fysiskt våld, att tvingas gå i exempelvis så kallade uppfostringskolor eller att ha hotats med äktenskap eller tvingats att gifta sig mot sin vilja.

Kombinationen av metoder är tänkt att bidra till att ringa in problemområdet, att följa upp resultat under projektets gång och förebygga att barn och ungas erfarenheter inte blir belysta på grund av svårigheter att rekrytera tillräckligt många respondenter. Utifrån de norska erfarenheterna, som tidigare nämnts, av svårigheter att rekrytera respondenter så är planen i det aktuella projektet att ha ett relativt brett åldersspann och rekrytera respondenter som vid tiden för intervjun är från 17 år och uppåt och ha en lång tid avsatt

för att rekrytera respondenter. Målsättningen är att nå 15–20 respondenter med erfarenhet av att ha förts ut ur landet mot sin vilja.

Sedan ansökan om etikprövningen godkändes i mitten av augusti 2022 har båda delstudierna påbörjats.

Rekrytering av respondenter till intervjustudien pågår och flera breda utskick har gjorts. Information om projektet har skickats till ett stort antal socialtjänster, andra relevanta myndigheter, resurscentra och ideella verksamheter, och finns också på Jämställdhetsmyndighetens webb.

I dokumentstudien pågår insamling av domar. Hittills har 55 domar, rörande 83 barn (0–16 år), identifierats under 2022 (till och med september), som rör våld och förtryck under utlandsvistelse eller där det kan finnas risk för att det ska ske. De domar som hittills har samlats in bekräftar att LVU inte sällan aktualiseras i denna typ av ärenden. I linje med tidigare studier är majoriteten flickor (67 flickor och 16 pojkar) och tonåringar, även om yngre barn också lyfts fram (21 av barnen är under 10 år). Av domarna rör 19 utreseförbud, 11 tillfälligt utreseförbud, två upphörande av utreseförbud, 17 vård enligt LVU, fyra omedelbart omhändertagande och två upphörande av vård.

3. RESULTAT OCH ANALYS

Jämställdhetsmyndigheten har utifrån intervjuer med yrkesverksamma som har erfarenhet av att hantera ärenden som rör bortförda personer påbörjat en kartläggning av återkommande riskfaktorer i dessa personers liv innan de lämnade Sverige samt vilka insatser de mottagit innan och efter utlandsvistelse, i enlighet med uppdragsbeskrivningen. De resultat och analyser som följer i delrapporten baserar sig således endast på en del, av flera, i uppdraget.

3.1. Intervjuer målgruppen utsatta

Av regeringsuppdraget framgår att underlag för att kartlägga återkommande riskfaktorer samt insatser före och efter ett bortförande ska inhämtas genom intervjuer med barn och vuxna som erfarit hedersförtryck eller annat våld och förtryck under en utlandsvistelse. Vid tidpunkten för denna delrapportering har en sådan intervjustudie etikprövats och påbörjats. Kontakter med nätverkspersoner har etablerats, men inga intervjuer har genomförts trots gemensamma ansträngningar från Jämställdhetsmyndigheten och Stockholms universitet.

Då Jämställdhetsmyndigheten redan inledningsvis såg att det kan ta tid och innebära vissa utmaningar att få till stånd samt genomföra en sådan intervjustudie har myndigheten, som nämnts ovan, valt att även inhämta information genom att intervjua yrkesverksamma som har erfarenhet av att möta den utsatta målgruppen. Resultat från intervjustudie avseende målgruppen med egen erfarenhet av att bli utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck eller annat våld i utlandet kan förhoppningsvis redovisas vid slutrapportering av uppdraget.

3.2. Intervjuer yrkesverksamma

Sammanlagt har 26 intervjuer med totalt 31 yrkesverksamma från bland annat skola, socialtjänst, resurscentra/resursteam, polis och ideell sektor genomförts.³⁷ Trots att de tillhör olika verksamheter har de lämnat förhållandevis samstämmiga uppgifter vad gäller återkommande riskfaktorer samt genomförda eller uteblivna insatser. I de fall vi har kunnat se att synen tydligt skiljer sig åt mellan olika typer av verksamheter, uppmärksammas detta i texten.

I intervjuerna har de yrkesverksamma dels redogjort för sina erfarenheter av den utsatta målgruppen på ett generellt plan, dels berättat om enskilda bortförda individer som aktualiserats hos dem³⁸ och de omständigheter i ärendet som de känner till. Hur mycket information de har haft kring bakgrund och olika skeden i händelseförloppet,

³⁷ De yrkesverksamma verkar inom kommuner av olika storlek och med spridning över landet samt mellan stad och landsbygd.

³⁸ Huvudsakligen under den senaste femårsperioden. Ett fåtal sträcker sig längre tillbaka i tiden.

samt hur de har uppfattat och bedömt denna information, har varierat. De klassificeringar som är gjorda avseende exempelvis riskfaktorer baseras på vad den yrkesverksamma har berättat under intervjun. Det innebär att den kvantitativa analysen av materialet ska ses översiktligt, och att allt för stort fokus inte ska läggas på de exakta andelarna. Resultaten är inte generaliserbara till landets samtliga kommuner.

Det insamlade underlaget har legat till grund för en analys av återkommande riskfaktorer och utlösande faktorer i denna typ av ärenden, liksom de insatser som individerna mottagit före och efter bortförandet/utlandsvistelsen. Delrapporten inkluderar inte den information som Jämställdhetsmyndigheten har fått till sig avseende tiden i utlandet. Som nämnts ovan har Jämställdhetsmyndigheten även inhämtat underlag från Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck avseende deras erfarenheter från den nationella stödtelefonen för yrkesverksamma. Underlaget (som kan läsas i sin helhet i bilaga 1) har till stora delar visat sig bekräfta det som framkommit i Jämställdhetsmyndighetens intervjuer med yrkesverksamma.

Jämställdhetsmyndigheten gör i nuläget ingen skillnad mellan riskfaktorer i ärenden rörande hedersförtryck respektive annat våld. Dock kan konstateras att den största delen av ärendena i underlaget rör hedersrelaterat våld och förtryck (även om flera av de yrkesverksamma förstått detta först i efterhand), vilket skulle kunna påverka vilka riskfaktorer och insatser som har förekommit i ärendena. Jämställdhetsmyndigheten ser också att det finns en överlappning mellan riskfaktorer avseende hedersrelaterat våld och förtryck mer generellt, och bortförande mer specifikt.

Förhoppningen är att en mer detaljerad analys av eventuella skillnader vad gäller riskfaktorer och insatser mellan ärenden rörande hedersförtryck respektive annat våld ska ingå i uppdragets slutrapport då nu insamlat underlag kan sättas i relation till vad den utsatta målgruppen själva berättar.

Jämställdhetsmyndigheten har vid intervjuerna, i enlighet med uppdraget, fokuserat på de ärenden där barn och unga har förts bort. Det ligger i sakens natur att det i princip alltid finns en nivå av misslyckande när ett eller flera barn och unga förs ut ur landet i syfte att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck eller annat våld. Resultaten som presenteras i denna delrapport har således en tyngdpunkt på brister i insatser och luckor i stödet. Samtidigt har många av de yrkesverksamma som har intervjuats genuint försökt förstå vad som gått fel och dragit lärdomar inför framtida ärenden. Samma yrkesverksamma har ofta vidtagit alla tillgängliga åtgärder för att ge stöd åt de som befinner sig utomlands, i syfte att dessa ska få återvända till Sverige.

Riskfaktorer samt utlösande faktorer

Jämställdhetsmyndigheten ska inom ramen för uppdraget identifiera riskfaktorer i de utsatta individernas liv, innan de fördes bort eller på annat sätt lämnade Sverige. Information om de bortförda personer som nämnts under intervjuerna har legat till grund för framtagande av viss statistik som kan ge en fingervisning kring hur vanligt förekommande vissa riskfaktorer är, och i den mån de skiljer sig åt utifrån den utsattas ålder och kön.

Den statistik som här presenteras utgår på inget sätt från ett heltäckande underlag och ger därför inte en fullständig bild av vilka riskfaktorer som är vanligast. Ändå ser vi att

det i kombination med en kvalitativ analys kan ge användbar kunskap kring vad yrkesverksamma bör vara uppmärksamma på för att kunna förhindra framtida bortföranden. I de flesta fall rör det sig om flera olika riskfaktorer som samverkar.

I de genomförda intervjuerna framkommer information om 171 individer, varav 143 där ett bortförande genomfördes och 28 där det förestående bortförandet stoppades. Cirka 85 procent var omyndiga vid tiden för (det riskerade) bortförandet. Drygt hälften var flickor/kvinnor, knappt 18 procent var pojkar³⁹/män och i resterande fallen var könet okänt. I den sistnämnda kategorin hittar vi inte minst yngre syskon som har förts bort samtidigt som den person som ärendet huvudsakligen gäller.

Återkommande riskfaktorer

En gemensam nämnare för många av ärendena i materialet är att det fanns en tidigare kännedom hos en eller flera myndigheter om personens utsatthet eller skäl för oro kring syskon eller förhållanden i familjen (64 procent av fallen). Trots detta uppger flera yrkesverksamma att det inte gick att förutse bortförandet.

”Det känns som man oftast är ett steg efter, många gånger när vi får reda på det så är det redan för sent.”

[Anställd inom socialtjänst]⁴⁰

Inte sällan har skola och ofta även socialtjänst under en längre period haft information om att allt inte står rätt till i familjen i fråga. Antingen genom att den bortförda personen själv varit aktuell eller att exempelvis ett äldre syskon har haft kontakt med eller insatser från socialtjänst. Även när det gäller vuxna tycks samhället ofta ha tidigare kännedom om deras utsatthet.

Att tidigare kännedom är vanligt bekräftas också av den kvalitativa sammanställning av ärenden till den nationella stödtelefonen för yrkesverksamma (se bilaga 1), som har inhämtats från Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck:

³⁹ Inklusivt transkillar

⁴⁰ För att enskilda yrkesverksamma inte ska gå att identifiera återges enbart generell funktion.

I de flesta fall där det finns bakgrundsinformation har ärendena varit kända sedan tidigare på socialtjänsten eller på skolan. Av de som har varit kända sedan tidigare rör det sig om en känd utsatthet för olika former av våld, samt oro för bortförande. I många fall handlar den tidigare kännedomen även om syskon som tidigare har förts bort, där inga åtgärder har vidtagits för att skydda hemmavarande barn. Det förekommer också att det innan bortförandet fanns kännedom om att andra släktingar har förts bort.⁴¹

Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck konstaterar också att händelseförloppet kan gå fort, från exempelvis en anmälan till socialtjänst till att en eller flera barn (eller hela familjer) är borta.⁴²

Det finns en mindre grupp som en yrkesverksam beskriver som ”de tysta flickorna som bara försvinner”, men även de har i de flesta fall på olika sätt signalerat eller visat i skolan att de inte mår bra, utan att någon har fångat upp dem. Forskning⁴³ har också visat att det är först när barn och unga själva berättar – och blir trodda – som de får hjälp. De intervjuade yrkesverksamma har flertalet exempel på hur skolpersonal kan spela en mycket viktig roll genom att ställa frågor, lyssna när barnet försöker berätta samt stå kvar och göra anmälningar även när den unga själv tvekar. De betonar också att skolan behöver bli bättre på att informera om och prata med eleverna om denna typ av utsatthet, deras rättigheter och så vidare.

Flera yrkesverksamma beskriver en tveksamhet hos skola att anmäla till socialtjänst, då man inte vet hur de kommer att agera. De tar också upp exempel på när socialtjänsten direkt efter en anmälan har tagit kontakt med föräldrarna, som i sin tur har fört barnet utomlands för att förekomma ett eventuellt myndighetsingripande.

Den riskfaktor som oftast nämns i de ärenden som de yrkesverksamma tar upp (hedersförtryck) är vanligast för såväl flickor och kvinnor som pojkar och män (där flera riskfaktorer kan överlappa):

⁴¹ Bilaga 1: Länsstyrelsen Östergötland (2022), *Kvalitativ sammanställning av ärenden till stödtelefonen gällande bortföranden*, sid. 3

⁴² Bilaga 1: Länsstyrelsen Östergötland (2022), *Kvalitativ sammanställning av ärenden till stödtelefonen gällande bortföranden*, sid. 4 och 8

⁴³ Se till exempel Linell, H. (2017). *Child protection through an abuse-focused lens: Adolescent victimization and Swedish social services responses*

Tabell 1. Återkommande riskfaktorer i individernas liv innan bortförandet

Risikfaktorer (överlappande kategorier)	Andel av totalen (N 171)	Andel bland flickor/kvinnor ⁴⁴ (N 99)	Andel bland pojkar/män ⁴⁵ (N=30)
Hedersförtryck ⁴⁶	74 %	89 %	57 %
Fysiskt våld ⁴⁷	33 %	35 %	13 %
Hög grad av religiositet	21 %	19 %	30 %
Socioekonomisk utsatthet	13 %	13 %	30 %
Normbrytande beteende	10 %	7 %	...
"Försvenskning" ⁴⁸	9 %	14 %	...
Starkt inflytande från släkt	9 %	8 %	...
Funktionsnedsättning (intellektuell och/eller fysisk)	7 %	6 %	20 %
Kriminalitet	7 %	5 %	23 %
Hbtq	4 %
Ryktesspridning	4 %	7 %	0 %
Tidigare bortförande	4 %	6 %	...
Självskaдебeteende/psykisk ohälsa	3 %	6 %	0 %

De prickade fälten innebär att det finns individer som faller inom kategorin, men att dessa är färre än fem och därför inte redovisas.

Källa: Jämställdhetsmyndighetens intervjustudie med yrkesverksamma år 2022, inom ramen för regeringsuppdrag (A2021/02051).

⁴⁴ Observera att andelarna i denna kolumn inte är räknade på hela populationen utan visar hur vanligt olika riskfaktorer är bland de flickor/kvinnor som de yrkesverksamma har berättat om i intervjuerna.

⁴⁵ Observera att andelarna i denna kolumn inte är räknade på hela populationen utan visar hur vanligt olika riskfaktorer är bland de pojkar/män som de yrkesverksamma har berättat om i intervjuerna.

⁴⁶ Hedersförtryck kan ha tagit sig uttryck i form av allt ifrån kontroll, begränsningar och regler kring vänner och kläder, till repressalier, kränkningar och våld.

⁴⁷ Fysiskt våld inkluderar könsstympning av flickor och kvinnor.

⁴⁸ Motsvarar begreppet "fornorsking" som identifierades som en bevekelsegrund för bortförande inom ramen för det norska regeringsuppdraget. Även de yrkesverksamma själva kan använda "försvenskning" för att beskriva när en ung person i en hederskontext vill göra samma saker som de flesta jämnåriga och att det uppstår problem i förhållande till familjen, som ser det som ett normbrott.

Värt att notera är att klassificeringen av ett ärende som hedersrelaterat här utgår ifrån den information som den yrkesverksamma har uppgett. I kategorin hedersförtryck ingår ärenden som de yrkesverksamma har benämnt som hedersrelaterade samt ärenden där de uppgifter som har framkommit tydligt indikerar att individen är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck. Denna kategori överlappar med kategorin avseende fysiskt våld.

Ofta har de yrkesverksamma, när de särskilt har berättat om ”försvenskning”⁴⁹, ryktesspridning och/eller uppgett starkt inflytande från släkt, även uppgett att ärendet är hedersrelaterat. Dessa faktorer redovisas även separat i tabellen då de inte alltid överlappar och för att synliggöra vissa aspekter som kan bidra till upptäckt av en individs utsatthet, innan ett eventuellt bortförande.

Bland de riskfaktorer som mer sällan har uppmärksammats av de yrkesverksamma finns exempelvis intellektuell eller fysisk funktionsnedsättning, hbtq, självskadebeteende och kriminalitet. En viss könsskillnad kan noteras där självskadebeteende och psykisk ohälsa enbart har uppmärksammats bland flickor och kvinnor, men kriminalitet och funktionsnedsättning oftare har lyfts som en riskfaktor bland pojkar och män. Vad gäller hbtq är antalet ärenden så få till antalet att de exakta andelarna inte redovisas.

En annan mer frekvent återkommande riskfaktor är exempelvis förekomst av fysiskt våld (33 procent av fallen). Vad gäller utsattheten för våld, både när det tydligt är hedersrelaterat och när det inte är det, beskriver de yrkesverksamma i många fall ett mycket grovt våld (rentav tortyrliknande psykiskt våld och tortyrliknande fysiskt våld). De allra flesta, för att inte säga alla, har utsatts för stark kontroll, begränsningar och kränkande tillmälen.

”Närvaro av våld är i sig en riskfaktor, oavsett om man utsätts eller utsätter.” [Socialsekreterare]

När det gäller barn och vuxna utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck är det lätt att göra analysen att risken för att föras bort är som allra störst när det har skett ett så kallat normbrott. I en sådan analys är det avgörande att förstå att det oftast handlar om ett beteende som utanför en hedersrelaterad kontext inte skulle väcka någon reaktion eller åtminstone inte få en sådan drastisk och skadlig respons.

Det finns exempel på individer som innan ett bortförande har haft ett utåtagerande och/eller destruktivt beteende och i vissa fall varit inblandade i kriminalitet. Vissa unga som nämns i intervjuerna med yrkesverksamma har själva lämnat Sverige och till exempel sökt sig till IS för att komma ur situationen och ”rena sig”. Kriminalitet och destruktivitet är en riskfaktor som är vanligare bland pojkar och män än flickor och

⁴⁹ Motsvarar begreppet ”försöksking” som identifierades som en bevekelsegrund för bortförande inom ramen för det norska regeringsuppdraget. Även de yrkesverksamma själva kan använda ”försöksking” för att beskriva när en ung person i en hederskontext vill göra samma saker som de flesta jämnåriga och att det uppstår problem i förhållande till familjen, som ser det som ett normbrott.

kvinnor. Bland de flickor och kvinnor som förs bort finns både de som är mer utåtagerande och bryter mot hedersnormerna och de som anpassar sig.

”Hon följde reglerna, därför fanns inte anledning att använda våld. Var pappas ögonsten. Utmanade inte normer – hade inte blivit fysiskt misshandlad. Men däremot psykiskt våld, levt under strikta regler.”

[Anställd inom ideell organisation]

Många gånger handlar det dock om händelser eller beteenden som enbart familjen betraktar som regelbrott, såsom att göra saker som jämnåriga gör och för flickor och kvinnor till exempel att umgås med personer av motsatt kön.

Det kan röra sig om relativt små ”normbrott” och för framför allt flickor och kvinnor kan det räcka med att det har börjat gå rykten om att hon har ett beteende som bryter med familjens/kollektivets normer och som innebär en skam för familjen. Det är något som återkommande i intervjuerna beskrivs som ”försvenskning”⁵⁰ (uppges om en riskfaktor i 9 procent av fallen, oftare bland flickor/kvinnor än bland pojkar/män).

”Vad som särskilt triggat familjen: Om man får kännedom som yrkesverksam att det går rykten om en tjej, att hon begått ett normbrott – då måste man fundera på vad som kan komma att hända den tjejen.”

[Anställd inom ideell organisation]

En annan riskfaktor som framkommer i intervjuerna med yrkesverksamma är att familjen är starkt religiös (21 procent av fallen). De som faller inom denna kategori är de fall där religiositeten har tagit mer extrema former, inte enbart att en familj har beskrivits som religiösa i mer generella termer. Det kan innebära mycket strikta regler kring klädsel och uppförande, men också att familjen skapar stor rädsla hos barnen genom att skrämmas med djävulen och helvetet.

Det är dock inte så att alla bortföranden sker i starkt religiösa familjer. I många fall beskrivs snarare att det är heders- och oskuldsvärden och starka traditionella värderingar som ligger till grund för familjens och kollektivets regler.

⁵⁰ Motsvarar begreppet ”fornorsking” som identifierades som en bevekelsegrund för bortförande inom ramen för det norska regeringsuppdraget. Även de yrkesverksamma själva kan använda ”försvenskning” för att beskriva när en ung person i en hederskontext vill göra samma saker som de flesta jämnåriga och att det uppstår problem i förhållande till familjen, som ser det som ett normbrott.

På samma sätt kan socioekonomisk utsatthet beskrivas som en riskfaktor (13 procent av fallen). Det finns också en aspekt av att barn och unga som inte har varit så länge i Sverige och inte har kännedom om det svenska samhället kan intalas saker av sin familj. Det kan skapa rädsla och misstänksamhet mot myndigheter som i själva verket finns där för att hjälpa.

”Hon hade inte bott länge i Sverige och förnekade allt. Hon kände inte till samhället. Flickor som inte varit så länge i Sverige, blir väldigt skrämda av familjen. De får höra hemska saker och blir väldigt misstänksamma mot samhället.” [Anställd inom ideell organisation]

Samtidigt beskrivs flera familjer där bortföranden har skett som väletablerade och välintegrerade. Det finns således inte en faktor som i alla fall kan avgöra hur stor risken för bortförande är. Dock finns det ofta återkommande varningssignaler, och ett samhälle som har kännedom om att något inte står rätt till, innan individen förs bort (mer om detta nedan, under *Insatser från samhället innan individerna lämnat Sverige*).

Utlösande faktorer

Utöver riskfaktorer som ofta förekommer under en längre tidsperiod har vi även tittat närmare på om det finns faktorer eller händelser som kan sägas utlösa själva bortförandet, även om dessa i viss mån kan vara svåra att skilja ut från övriga riskfaktorer. Även här grundar sig klassificeringen på vad de yrkesverksamma har uppgett och den information de har i ärendet. Den yrkesverksamma kan ha fått kännedom om ärendet först när ett bortförande har skett och kan då inte alltid säkert veta vad som har utlöst bortförandet.

Mest frekvent förekommande bland de ärenden som har tagits upp i intervjuerna är att bortförandet föranleds av ett myndighetsbeslut eller ett nära förestående myndighetsbeslut. Så är fallet i 34 procent av de 143 fall då ett bortförande faktiskt har skett. Det är den vanligaste utlösande faktorn oavsett kön.

Tabell 2. Utlösande faktorer för bortförande

Utlösande faktorer (överlappande kategorier)	Andel av totalen (N 143)	Andel bland flickor/kvinnor ⁵¹ (N=81)	Andel bland pojkar/män ⁵² (N=29)
Myndighetsbeslut/risk för myndighetsbeslut	34 %	26 %	38 %
Avslutad placering utanför hemmet	18 %	10 %	0 %
Bortförd med syskon	13 %	10 %	10 %
Skilsmässa/vårdnadstvist	8 %	7 %	...
Påkommen relation	6 %	11 %	0 %
Ålder	3 %	7 %	0 %
Specifik händelse/"normbrott"	0 %
Avslutat utreseförbud	0 %
Komma ut/bli upptäckt som hbtq	0 %
<i>De prickade fälten innebär att det finns individer som faller inom kategorin, men att dessa är färre än fem och därför inte redovisas.</i>			
Källa: Jämställdhetsmyndighetens intervjustudie med yrkesverksamma år 2022, inom ramen för regeringsuppdrag (A2021/02051).			

Exemplen är många på barn och unga som har förts utomlands under en pågående socialtjänstutredning eller när ett beslut om att placera barnet väntas ske inom en snar framtid. Det förekommer även att familjer byter kommun eller stadsdel när socialtjänsten påbörjar en utredning. I intervjuerna ges också återkommande exempel på barn som har förts bort i samband med umgänge. Det tycks heller inte ovanligt att familjen genom kontakt med den unga övertalar, pressar eller lockar den unga att avvika från placering eller avslöja var hen är och att den unga därefter försvinner. Även detta sammanfaller med Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtrycks erfarenheter av målgruppen:

Det är påfallande vanligt att barn tar tillbaka sina uppgifter efter att de har blivit placerade. Detta sker ofta i samband med att de i hemlighet, eller med socialtjänstens godkännande, har haft kontakt med sina föräldrar/andra familjemedlemmar eller släktingar. (...)

⁵¹ Observera att andelarna i denna kolumn inte är räknade på hela populationen utan visar hur vanligt olika riskfaktorer är bland de flickor/kvinnor som de yrkesverksamma har berättat om i intervjuerna.

⁵² Observera att andelarna i denna kolumn inte är räknade på hela populationen utan visar hur vanligt olika riskfaktorer är bland de pojkar/män som de yrkesverksamma har berättat om i intervjuerna.

Det som kan utläsas är att kontakt med familjen kan vara en riskfaktor, eller i alla fall en katalysator till ett händelseförlopp där skydd saknas.⁵³

Den näst vanligaste utlösande faktorn för bortförande är avslutad placering med stöd av LVU eller SoL⁵⁴ (18 procent av fallen) och tredje vanligast är att föras bort tillsammans med syskon som anses ha brutit mot familjens regler (13 procent). I många fall blir även syskon inbegripna när ett barn eller en ung person förs bort. Ett skäl kan vara att hela familjen åker med, ett annat att familjen vill undkomma att svenska myndigheter startar utredning och ingriper mot ytterligare barn i familjen. Detta oavsett om syskonen själva bryter mot eller utmanar familjens regler.

För flickor och unga kvinnor har det förekommit att en utlösande faktor för själva bortförandet är att familjen har fått reda på att hon har en pojkvän, eller i något fall en flickvän. Även ålder kan vara en utlösande faktor för flickor och unga kvinnor, exempelvis att de har uppnått en ålder då de av familj och släkt anses redo för giftermål. En utlösande faktor kan också vara att det går rykten om att en kvinna vill skilja sig från sin man.

Av materialet framgår att bortförandena i 15 procent av fallen har skett i samband med skollov. På samma tema konstaterar Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck följande i sin analys av samtal till den nationella stödtelefonen:

Det förekommer också att den utsatta är orolig inför en resa. Barn uttrycker oftast en generell oro och har inte svar på de frågor som har ställts kring varför hen är orolig. Även unga vuxna uttrycker en generell oro, men kan i högre utsträckning uppge att de är oroliga för att inte få komma hem igen. Det förekommer även att såväl barn som unga vuxna uttryckligen ber om hjälp för att inte behöva resa.⁵⁵

Det innebär att yrkesverksamma behöver vara extra observanta på beteendeförändringar hos barn och unga inför skollov, såsom förändrat beteende där vissa barn blir nedstämda och ledsna medan andra kan bli mer utåtagerande.

”Man måste vara observant på när flickor blir ledsna när skolan ska stänga.” [Anställd inom skola]

⁵³ Bilaga 1: Länsstyrelsen Östergötland (2022), *Kvalitativ sammanställning av ärenden till stödtelefonen gällande bortföranden*, sid. 9

⁵⁴ Socialtjänstlag (2001:453)

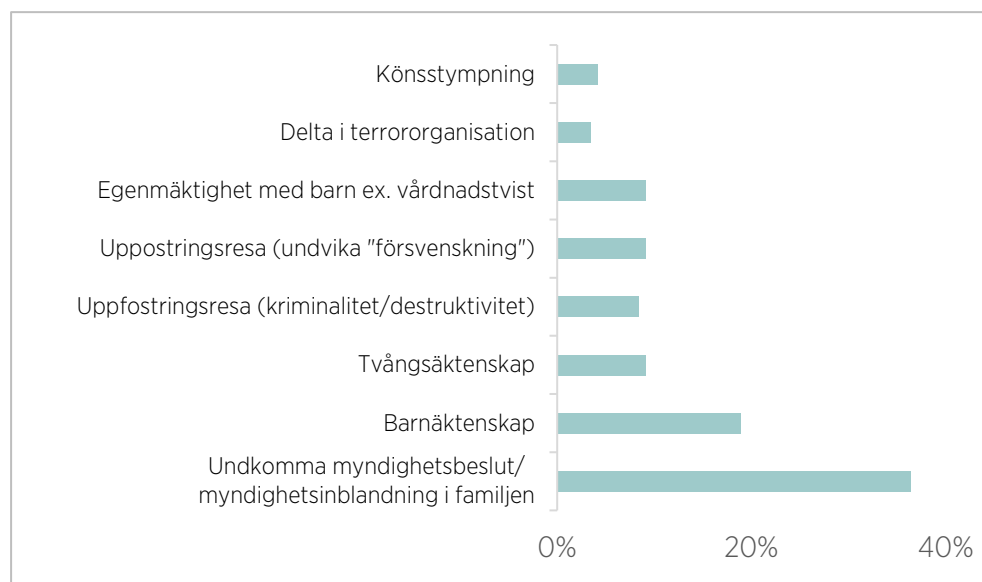
⁵⁵ Bilaga 1: Länsstyrelsen Östergötland (2022), *Kvalitativ sammanställning av ärenden till stödtelefonen gällande bortföranden*, sid. 5–6

Ofta sker dock ett parallellt vilseledande av barnet eller den unga där resan exempelvis beskrivs som en semesterresa eller att familjen ska hälsa på en sjuk släkting. Det är av vikt att yrkesverksamma är observanta även på kringliggande riskfaktorer eftersom individen själv inte alltid ser risken.

Syfte med bortförandet

Även syftet med bortförandet eller utlandsvistelsen kan säga något om de riskfaktorer som ligger bakom och omständigheter som yrkesverksamma således behöver vara uppmärksamma på. Så här har intervjupersonerna beskrivit syftet med resan i de ärenden som de har tagit upp (överlappande kategorier):

Diagram 1. Syfte med bortförandet (N=143)

Även omvändelseförsök förekommer som syfte, men rör i det insamlade underlaget färre än fem personer och redovisas därför inte i diagrammet.

Källa: Jämställdhetsmyndighetens intervjustudie med yrkesverksamma år 2022, inom ramen för regeringsuppdrag (A2021/02051).

Även här blir det tydligt att myndigheternas inblandning i familjen eller risk för myndighetsinblandning är en tungt vägande orsak till att bortföranden sker. Det ska inte tolkas som att myndigheter ska undvika att ingripa eller att ett ingripande ofta riskerar att förvärra situationen för den utsatta individen. Däremot behöver myndigheterna se över vilka åtgärder som vidtas och när, samt på vilket sätt man säkerställer att barnet eller den unga får det stöd och skydd som krävs för att förhindra fortsatt utsatthet. I 52 fall av bortföranden har individen och/eller en eller flera andra personer i familjen varit föremål för myndighetsbeslut, eller så har ett sådant beslut varit nära förestående. I det senare fallet kan det till exempel handla om att socialtjänsten har öppnat en utredning eller att det finns ett datum för förhandling i förvaltningsrätten avseende vård med stöd

av LVU. Bortförandet kan i en sådan situation vara ett sätt för familjen att återta kontrollen över den utsatta personen.

”Bortförande är det lättaste sättet för familjen att hantera barn som inte följer reglerna.” [Anställd inom ideell organisation]

Bland pojkar och män är uppfostringsresa på grund av kriminalitet eller andra former av destruktivitet det vanligaste syftet med bortförandet, medan det bland flickor och kvinnor är vanligt att syftet med bortförandet är barn- eller tvångsåktenskap. Även flickor och kvinnor utsätts för uppfostringsresor, men då oftare för att förhindra att de blir (än mer) ”försvenskade” och inte anpassar sig till hedersnormer.

Tabell 3. Syfte med bortförande – uppdelat på kön

Syfte uppdelat på kön (överlappande kategorier)	Andel bland flickor/kvinnor ⁵⁶ (N 81)	Andel bland pojkar/män ⁵⁷ (N=29)
Undkomma myndighetsbeslut/myndighetsinblandning i familjen	20 %	21 %
Barnåktenskap	32 %	...
Tvångsåktenskap	14 %	...
Uppfostringsresa (kriminalitet/destruktivitet)	...	28 %
Uppfostringsresa (undvika ”försvenskning” ⁵⁸)	15 %	...
Egenmäktighet med barn ex. vårdnadstvist	9 %	...
Delta i terrororganisation
Könstympning av flickor och kvinnor	7 %	0 %
Omvändelseförsök
<i>De prickade fälten innebär att det finns individer som faller inom kategorin, men att dessa är färre än fem och därför inte redovisas.</i>		
Källa: Jämställdhetsmyndighetens intervjustudie med yrkesverksamma år 2022, inom ramen för regeringsuppdrag (A2021/02051).		

⁵⁶ Observera att andelarna i denna kolumn inte är räknade på hela populationen utan visar hur vanligt olika riskfaktorer är bland de flickor/kvinnor som de yrkesverksamma har berättat om i intervjuerna.

⁵⁷ Observera att andelarna i denna kolumn inte är räknade på hela populationen utan visar hur vanligt olika riskfaktorer är bland de pojkar/män som de yrkesverksamma har berättat om i intervjuerna.

⁵⁸ Motsvarar begreppet ”fomorsking” som identifierades som en bevekelsegrund för bortförande inom ramen för det norska regeringsuppdraget. Även de yrkesverksamma själva kan använda ”försvenskning” för att beskriva när en ung person i en hederskontext vill göra samma saker som de flesta jämnåriga och att det uppstår problem i förhållande till familjen, som ser det som ett normbrott.

Att föra någon utomlands i syfte att tvinga eller pressa dem att ändra sin sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck (omvändelseförsök) tycks vanligare bland pojkar och män än bland flickor och kvinnor. För flickor är det inte helt ovanligt att syftet eller ett av syftena med en ofrivillig utlandsvistelse är könsstympning av flickor och kvinnor.

Insatser från samhället innan individerna lämnat Sverige

Kännedom innan bortförandet

Majoriteten av de individer som har berörts i intervjuerna med yrkesverksamma har varit kända av samhället redan innan tidpunkten för bortförandet, utifrån egen utsatthet, syskons utsatthet eller familjens situation. Det framkommer att av de totalt 171 individer som nämns i intervjuerna, är 64 procent kända av samhället innan tidpunkten för bortförandet (eller det riskerade bortförandet). Av de som är kända av myndigheter sedan tidigare är 88 procent barn.

Myndigheter, framför allt socialtjänst och skola, har ofta haft kännedom om att det funnits problem i familjen. Även i den norska rapporten framkommer att de utsatta individerna ofta varit kända av myndigheter innan bortförandet, men att det har varierat hur involverade socialtjänsten varit i familjen.⁵⁹ Många av individerna i kartläggningen har varit aktuella hos socialtjänsten utifrån egen utsatthet, bland annat på grund av våld i hemmet eller med anledning av att det funnits oro för ett syskons utsatthet, innan bortförandet. IVO har i en tidigare rapport⁶⁰ gjort en sammanfattande bedömning att tillsynen visat på flera brister, varav några bedöms vara extra allvarliga när det gäller socialtjänstens arbete med barn. IVO tar som exempel att socialtjänsten inte alltid uppmärksammar och utreder situationen för barn som kan vara utsatta för våld och/eller ha bevittnat våld och att bristerna kan leda till att barn inte får det skydd och stöd de behöver.⁶¹

Vid intervjuerna framkommer att det relativt sällan öppnas utredning på andra syskon i samband med orosanmälan av ett äldre syskon. Samma mönster, att syskonens situation inte utreds, framträder i ärenden då ett, ofta äldre, syskon har blivit bortförd till utlandet.

I ett antal ärenden har socialtjänsten vid minst ett tidigare tillfälle haft anledning att öppna en utredning avseende den individ som sedan har bortförts. I vissa fall utifrån att vårdnadshavare sökt stöd för att hantera den ungas, som de ser det, destruktiva levnadssätt.

Vidare framgår att sju av de bortförda individerna även har tidigare erfarenhet av att ha blivit bortförda. I flera ärenden har det vid tiden för att personen aktualiserades hos myndigheterna funnits kännedom om äldre syskon och släktingar som varit utsatta för

⁵⁹ Bredal et al, 2020, "[Det var ikke bare ferie](#)" - regjeringen.no, sid. 99

⁶⁰ Inspektionen för vård och omsorg (2020), *Barn riskerar att bli utan stöd och hjälp*, IVO 2019–11

⁶¹ A.a. sid. 3

exempelvis barn- eller tvångsäktenskap, könsstympling av flickor och kvinnor eller bortföranden. Att barn- och tvångsäktenskap förekommer i en familj eller släkt bör få myndigheter att reagera, utifrån det samband mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner som Stiftelsen Allmänna Barnhuset beskriver i en studie. Studien, som baserar sig på en nationellt representativ elevenkätundersökning, visar att de elever som inte får välja sin framtida partner betydligt oftare än andra elever utsätts för olika former av barnmisshandel, exempelvis fysiskt, psykiskt och sexuellt våld, samt mår betydligt sämre än andra elever.⁶² Allmänna Barnhuset har också konstaterat att barn som inte själva får välja sin framtida partner har en betydligt ökad risk för multiutsatthet.⁶³

Typ av insatser

De genomförda intervjuerna har framför allt tagit sikte på ärenden där individer har förts utomlands eller där myndigheter lyckats stoppa ett nära förestående bortförande. Jämställdhetsmyndigheten kan inte utifrån detta underlag dra slutsatser kring vilka insatser som generellt sett fungerar när det gäller utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck eller annat våld eller som ger ett tillfredsställande skydd mot bortföranden. Vi redogör här främst för insatser som har beviljats i ärenden där en person senare har förts bort, och som således inte lyckats förhindra bortförandet.

SKYDDSBEDÖMNINGAR OCH HOT- OCH RISKBEDÖMNINGAR

Som har redovisats under rubriken *Utlösande faktorer* är några av de farligaste tidpunkterna för personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck när familjen har fått kännedom om att barnet eller den unga har berättat om sin situation för en samhällsinstans, exempelvis skola eller socialtjänst, och när insatserna till individen eller familjen avslutas. De yrkesverksamma har vid flertalet intervjuer beskrivit att socialtjänsten brister i sin riskbedömning och att de undervärderar de potentiella riskerna. En del i detta är förståelsen för vad som är att betrakta som risker och att bedömningarna inte endast avser vad man tror ska ske, utan även vad som inte kan uteslutas. I intervjuerna lyfts flera exempel på tonårsbarn som har berättat om sin utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck, om sin rädsla för att föras ur landet och sin rädsla för vad som ska hända när familjen får veta att barnet har berättat för myndigheter om sin utsatthet, som har skickats hem samma dag utan att en (adekvat) skyddsbedömning har gjorts. Det som däremot har genomförts är en tidsbokning med familjen ett par dagar senare, men innan mötet har barnen hunnit föras ut ur Sverige.

⁶² Jernbro, C., Landberg, Å. (2018), *Det är mitt liv! Om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner*, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, sid. 9, 11, 14 och 16.

⁶³ Jernbro, C., Landberg, Å. (2020), *Multiutsatta barn. Om barn som utsatts för flera typer av barnmisshandel*, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, sid. 27, 28 och 39.

”I vissa fall litar man för mycket på föräldrarna och glömmer att föräldrarna är förövare. Samt litar för mycket på barnets berättelse när denne tar tillbaka uppgifterna. Har inte riktigt förmågan att bedöma risk på ett adekvat sätt. Undervaliderar de potentiella riskerna. Har en för stor tillit att man tror att man sitter i ett samförstånd medan vissa familjer bara vill ha ut socialtjänsten ur familjen” [Hederssamordnare]

Att inte genomföra skyddsbedömningar eller att sådana inte genomförs i tillräcklig omfattning är något som även Inspektionen för vård och omsorg lyft som en allvarlig brist, som kan äventyra barnets säkerhet och trygghet.⁶⁴

Det framkommer även i intervjustudien att drygt 25 barn och unga har förts utomlands i nära anslutning till att en placering utanför det egna hemmet har avslutats och/eller att ett utreseförbud har upphävts. Det har i studien exempelvis handlat om barn som har tagit tillbaka sina uppgifter och att socialtjänsten avslutat insatsen utan uppföljning. Det har inte framkommit information om att hot- och riskbedömningar har genomförts i anslutning till att insatserna upphörde.

Att risker underskattas gäller särskilt om den utsatta personen inte betar sig som ett ”typiskt” offer för hedersrelaterat våld och förtryck och uppfattas som utmanande eller ”rörig”, vilket kan bero på de trauman de har utsatts för. Personen kan dessutom själv ha svårt att sätta ord på riskerna. De yrkesverksamma lyfter även fram att utsattheten förminskas och normaliseras i vissa utsatta områden och kan beskrivas som en del av ”deras kultur”:

”Det jag märker idag är att det är mer vardagligt. Hedersrelaterat våld och förtryck händer hela tiden. Barnen som är födda i Sverige accepterar ett helt annat normsystem. Det håller på att bli normaliserat i utsatta områden, som xxx. Det ses inte som konstigt om en klasskamrat förs bort och gifts bort. Skola och fritidsledare reagerar inte. Det är integrerat i stadsdelen” [Socialsekreterare]

PLACERING UTANFÖR DET EGNA HEMMET OCH UMGÅNGEN

Ett drygt tiotal individer har förts bort under en pågående LVU- eller SoL-placering utanför det egna hemmet. I materialet framkommer att barn har blivit bortförda vid fysiskt umgänge med någon i familjen, under en pågående placering. Det framgår även att bortföranden har skett i samband med att barn och unga haft telefonkontakt med

⁶⁴ Inspektionen för vård och omsorg (2019), *Granskning av kommuners arbete med våld i nära relationer 2018 En rapport med IVO:s iakttagelser från 14 kommuners arbete*, IVO 2019–11, sid. 13.

familj, under vilken bortförandet har planerats eller barnet vilseletts till att avvika från sin placering. Det som framkommer vid intervjuerna speglas även av Nationellt kompetenscentrums erfarenheter:

Det är påfallande många som har varit placerade, men där placeringen har avbrutits då den utsatta har haft kontakt med familjen, antingen med stöd av socialtjänsten eller i hemlighet. De har sedan tagit tillbaka sina uppgifter, varmed placeringen har förlagts i hemmet och/eller övergått till SoL”⁶⁵

Relativt få barn som har blivit placerade med stöd av LVU och SoL uppges ha haft umgängesbegränsningar, oaktat risken för påtryckningar från familj och släkt. Det förekommer även ärenden då barnet haft umgängesbegränsningar, men trots dessa har haft kontakt med familjen. I de fallen har den yrkesverksamma uppgett att familjehemmet inte haft adekvat kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck.

FAMILJARBETE

I de ärenden som kartlagts har familjen och individen ofta haft olika typer av öppenvårdsinsatser. En sådan insats som återkommer är familjearbete, ibland påkallad av socialtjänst och ibland av vårdnadshavare. Det senare framför allt då det har rört barn med ett kriminellt och destruktivt levnadssätt. Av materialet framgår att det i stora drag finns två olika typer av reaktioner från familjen på familjearbete i denna typ av ärenden. Den ena är att familjen inte ser att insatsen ger önskat resultat, exempelvis att den unga inte upphör med sin kriminella livsstil. Det kan enligt de yrkesverksamma leda till att barnet eller den unga förs utomlands eftersom familjen upplever att de inte får det stöd de behöver av socialtjänsten. Den andra är att familjen inte anser att de har några problem och säger det som de upplever förväntas av dem. Detta i syfte att socialtjänsten ska avsluta insatsen så snabbt som möjligt så att familjen därefter kan föra barnet eller den unga utomlands för att exempelvis återupprätta familjens heder eller undvika ”försvenskning”⁶⁶. Kartläggningen visar att flera barn har förts bort under pågående familjearbete eller strax efter avslutat familjearbete.

⁶⁵ Se bilaga 1: Länsstyrelsen Östergötland (2022), *Kvalitativ sammanställning av ärenden till stödtelefonen gällande bortföranden*, sid. 3

⁶⁶ Motsvarar begreppet ”fornorsking” som identifierades som en bevekelsegrund för bortförande inom ramen för det norska regeringsuppdraget. Även de yrkesverksamma själva kan använda ”försvenskning” för att beskriva när en ung person i en hederskontext vill göra samma saker som de flesta jämnåriga och att det uppstår problem i förhållande till familjen, som ser det som ett normbrott.

”Det har i alla olika exempel som jag tagit upp ofta satts in familjebehandling. Jag ser ofta det i fallen där det är kriminalitet och/eller hedersrelaterat våld och förtryck. Jag ser mängder med ärenden där föräldrarna spelar ´spelet´. De är smarta och hör vad soc. vill höra. Jag ser hur vårdnadshavarna lurar soc. Jag anser att det är barockt. Jag kan i ärendena se att familjen har inte ändrat sig en millimeter, ändå avslutas det som en bra insats.” [Socialsekreterare]

UTRESEFÖRBUD

Flera barn har skyddats från bortförande genom att socialnämnden ansökt om utreseförbud, vilket redogörs för under rubriken *Framgångsfaktorer för att lyckas stoppa ett nära förestående bortförande*. Ett barn har förts ur landet omedelbart efter att utreseförbudet upphävdes och flera barn har förts utomlands inför förhandling om utreseförbud, vilket pekar på att utreseförbudet i sig kan ha önskad effekt. Det är dock i relativt få av ärendena i kartläggningen som socialtjänsten har övervägt att ansöka om ett utreseförbud. Några förklaringar till det är att flertalet ärenden i materialet rör tiden före den 1 juli 2020 då möjligheten infördes i lagstiftningen, samt att syftet med bortförandet faller utanför bestämmelsens tillämpningsområde. Materialet indikerar tydligt att nuvarande lagstiftning är för snäv och att en utvidgning av utreseförbudet behöver ske. Utreseförbudet kunde dock ha aktualiserats i fler ärenden rörande barnäktenskap och könsstympling av flickor än vad som har gjorts.

”Man använder inte lagstiftningen. Alla gånger vi har räddat ett barn har varit slump. Socialtjänsten vidtar inte alla möjliga åtgärder. De lägger inte fram ärendena till domstolen. Man underanvänder skyddslagstiftningar. Mindre kommuner har dålig koll på processer. De tror att vissa saker måste göras i en viss ordning, avvaktar ex. utreseförbud.” [Anställd inom ideell organisation]

Även i Amandakommissionens⁶⁷ rapport konstateras att tillämpning av befintlig lagstiftning, liksom kunskap, är en mycket viktig beståndsdel för att barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck ska få adekvata insatser.⁶⁸

UTEBLIVNA ELLER ICKE ADEKVATA INSATSER

Av materialet framgår, som tidigare redogjorts för, att en majoritet av de som bortförs utomlands är kända av myndigheter sedan tidigare, att förståelsen för att ärendet är hedersrelaterat ofta kommer först efter ett bortförande och att kännedom om barnets eller den ungas utsatthet inte nödvändigtvis leder till adekvata insatser. Det framträder ett mönster att kommunerna exempelvis väljer skyddade boenden och familjehem som saknar kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck.

”Det har varit fortsatt låg beläggning under våren. Vi vet inte vart de utsatta tar vägen och om de får hjälp. Det kan vara privatisering, att det kan vara billigare att placera på privat regi. Eller om man inte placerar pga. demonstrationer kring omhändertaganden som varit under våren.” [Anställd på skyddat boende]

Samtidigt har det visat sig att det kan kosta att inte placera ”rätt” från början.⁶⁹ I flera ärenden i materialet har brist på kompetens hos det skyddade boendet lett till att barnet eller den unga inte känner sig förstådd, söker sig tillbaka till familjen och därefter blir bortförd. Även bristen på uppföljning och långsiktigt stöd blir uppenbar i de intervjuer som har genomförts samt att de insatser som beviljas i vissa fall saknar evidens, exempelvis familjearbete vid hedersrelaterat våld och förtryck.

Det framträder även ett mönster att de utlandsvistelser där barnet själv har initierat resan inte föranleder lika kraftfulla insatser från myndigheter. Det har i materialet exempelvis handlat om ärenden där barnäktenskap har ingåtts eller resor till terroristorganisation förekommit. Detta trots att det har varit känt att barnet agerat på det viset för att undkomma en ohållbar hemmiljö.

”De övervägde placering, men hon skulle aldrig ha accepterat. De lät henne vara där. Tror hon har ett bättre liv nu.” [Socialsekreterare]

⁶⁷ Amandakommissionen arbetade (2019–2020) på uppdrag av Göteborgs stad med att granska kommunens arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck och lämna rekommendationer för att säkerställa ett starkt skydd för de som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.

⁶⁸ Norberg, K., Thörn, M. (2020), *Amanda-kommissionen. Granskning av Göteborgs Stads arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck 2017–2018*, Göteborgs Stad, sid. 39

⁶⁹ Detta beskrivs även exempelvis i rapporten Nilsson, Lundmark, I., Nilsson, I (2022) *Att synliggöra det osynliga – En socioekonomisk analys av hedersrelaterat våld och förtryck*.

Jämställdhetsmyndigheten kan utifrån det relativt begränsade material som har samlats in inte säga något om hur vanligt det är att en utsatt person inte får samhällets stöd trots att hens situation är känd hos en eller flera myndigheter. Samtidigt menar vi att det som framkommer i kartläggningen om förekomsten av barn och unga som lever med olika typer av utsatthet (oftast långvarig sådan), såsom våldsutsatthet, kriminalitet, psykisk ohälsa eller självskadebeteende, och inte får de insatser de behöver och har rätt till enligt lag är så pass oroväckande att det måste benämnas. Denna slutsats liknar de iakttagelser som IVO har gjort i flera tidigare granskningar, nämligen att barn löper stor risk att bli utan skydd och stöd och/eller inte få hjälp i tid i de fall socialtjänsten inte följer bestämmelsen om att utan dröjsmål inleda utredning när uppgifter inkommer om att barn kan vara utsatta för våld av en närstående och/eller bevittnar våld mot närstående.⁷⁰

Hedersrelaterade ärenden

Vid tidpunkten för intervjuerna har de yrkesverksamma haft information om att det förekommit hedersförtryck i 126 fall (74 procent). Av de individerna var minst 70 procent flickor eller kvinnor och 13 procent pojkar eller män (för resterande var kön okänt). Jämställdhetsmyndigheten har noterat ärenden som hedersrelaterade när sådan information tydligt framkommit i intervju med den yrkesverksamma. Det innebär ofrånkomligen att ett visst mått av tolkning av informationen har skett.

Vid flera intervjuer uppger de yrkesverksamma att det fanns tecken som de borde ha upptäckt exempelvis inför eller under utredningstiden, men att det är först i efterhand som de har förstått att det var en hedersrelaterad problematik som låg bakom bortförandet. De ser också att de insatser som har beviljats inte varit anpassade till en hederskontext och att anledningen till detta ofta varit okunskap och bristande erfarenhet. Inte sällan uppger de yrkesverksamma att de har agerat för långsamt, vilket resulterat i att barnet eller den unga vuxna hunnit föras utomlands innan åtgärder vidtagits från myndigheter. Vid flera intervjuer framkommer att de yrkesverksamma undviker vissa åtgärder av rädsla för att upplevas som rasister:

”Man kan väl inte ställa de här frågorna bara för att familjen har en annan kultur, är väldigt religiösa eller lever segregerade?” [Socialsekreterare]

En annan problematik som lyfts i intervjuerna är att det finns personal inom skola och socialtjänst som själva är bärare av hedersnormer, och att det kan påverka vilken typ av stöd och insatser som barnet eller den unga får. Samma problematik lyftes av barn och unga utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck i den målgruppsanalys som Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck genomförde år 2021:

⁷⁰ Inspektionen för vård och omsorg (2020), *Barn riskerar att bli utan stöd och hjälp*, IVO 2019–11, sid. 10

Kartläggningen av målgruppen visar också att det finns problematik kring anställda inom skola, vård och socialtjänst som bidrar till att upprätthålla kontroll och förtryck. Det kan handla om att kontakta föräldrarna eller religiösa ledare eller att de motsätter sig att barn och unga får information kring hedersrelaterat våld och förtryck och det stöd en utsatt person har rätt till.⁷¹

Detta är något som även tidigare har uppmärksammats av Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck:

Det finns en oro för och exempel på att all personal inte står enade i att upprätthålla de värden som fastslås i skollagen. (...) Om skolan inte försäkrar sig om att all personal är väl förankrade i skolans värdegrund är risken stor att det allvarligt inskränker skolans möjligheter att skydda utsatta personer och främja alla barns rätt till hälsa och utveckling, för att istället bli en del av ett förtryckande sammanhang.⁷²

Vilseledanden av yrkesverksamma och barn och unga

I intervjuerna framkommer att det upprepade gånger har skett att såväl barn som yrkesverksamma blivit vilseledda av vårdnadshavare. När det gäller vilseledande av yrkesverksamma uppges att det ofta sker av välintegrerade och vältaliga vårdnadshavare som upplevs som transparenta och vid möten med socialtjänst och skola uppger ”att de aldrig skulle föra barnet ur landet” eller att ”det inte finns någon resa inbokad”. De yrkesverksamma använder ord som att de ”charmats” och att det inte fanns något ”som tydde på att familjen skulle åka”. Av intervjuunderlaget framgår att barn har förts ur landet i sådana ärenden, exempelvis direkt efter möten med socialtjänst och skola, under beviljade umgängen eller mellan två inbokade möten i öppenvårdsbehandling. Det framgår även att vissa utlandsresor, under vilka barnet har utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck och sedan kvarhållits i utlandet, varit kända av socialtjänsten på förhand. I den norska studien återfinns liknande fall, där den unga har sökt hjälp utifrån en oro för en resa och samtidigt uppgivit att de vill resa, där socialtjänsten har godtagit föräldrarnas önskan om resa i tron om att föräldrarna vill väl och vet vad som är bäst för familjen.⁷³

⁷¹ Länsstyrelsen Östergötland (2022), *Analys av målgruppen utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck*, Sammanfattning målgruppsanalys, sid. 2

⁷² Länsstyrelsen Östergötland (2019), *Årsrapport 2018 Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag om hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten under 2018*, Rapport 2019:5, sid. 24–25

⁷³ Bredal et al, 2020, "[Det var ikke bare ferie](#)" - [regjeringen.no](#), sid. 66.

När det gäller vilseledande av barn och unga handlar det ofta om att de luras att lämna landet exempelvis under förespegling av att resan är en semesterresa eller att familjen ska hälsa på en sjuk släkting. I flera ärenden har yrkesverksamma inom socialtjänsten sett risker med en planerad resan och avrått en vuxen individ från att åka, som sedan ändå åkt och blivit kvarhållen och utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck i utlandet.

Ett tjugotal barn och unga har vilseletts till en utlandsvistelse och sedan kvarhållits mot sin vilja. Det har blivit uppenbart för individen först i utlandet att hen inte ska få återvända tillsammans med övrig familj. I vissa fall har barnet eller den unga vuxna vilseletts att följa med till ett land, ofta inom Europa, som sedan endast används som transitland. De yrkesverksamma uppger att denna grupp är särskilt svår att upptäcka, då personen av förklarliga skäl sällan har signalerat någon typ av oro inför resan.

Framgångsfaktorer för att lyckas stoppa ett nära förestående bortförande

Myndigheter har lyckats skydda barnet eller den unga vuxna från att föras utomlands i syfte att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck eller annat våld, i 28 av de 171 fallen (16 procent). Utreseförbud har visat sig vara ett viktigt verktyg (efter juli 2020 när möjligheten infördes) för att lyckas stoppa en förestående resa där syftet har varit barnnäktenskap. Även placering utanför det egna hemmet med stöd av antingen LVU eller SoL har återkommande använts för att stoppa en planerad resa. I materialet återfinns även andra metoder, exempelvis ett ärende där skolan tidigt identifierade en problematik och gav stöd till föräldrarna att stå emot tryck från släkt i hemlandet, och där individen många år senare berättade för skolan att de insatser som vidtogs räddade henne från ett stundande barnnäktenskap. Skolans unika position att uppmärksamma barn och unga som riskerar att föras utomlands påtalas även i den norska studien.⁷⁴

En återkommande framgångsfaktor som har lyfts av de yrkesverksamma är en kontinuerlig relation mellan den yrkesverksamma och individen, och att den yrkesverksamma har lyssnat och trott på barnet eller den unga. Det beskrivs även som framgångsrikt att bemöta de orealistiska förväntningar som barn och unga enligt de yrkesverksamma kan ha på vilka insatser Sverige kan vidta för att ge stöd åt nödställda i utlandet.

Även relationsskapande med vårdnadshavare i ett tidigt förebyggande skede beskrivs av flera yrkesverksamma som en framkomlig väg för att förhindra bortföranden, och att detta ofta sker inom ramen för segregationsbrytande projekt. De lyfter att det då finns möjlighet att både ge andra typer av stöd till de vuxna och få information om hur deras barn har det hemma.

”Fick relationer till mammorna, och fick massa information om hur de har det.” [Anställd inom skola]

⁷⁴A.a., sid. 71.

” Man är inte ute och lyssnar hur barn har det. Är inte i miljöer när man kan snappa upp risk. Det finns ”lyssnarmöten”, föräldragrupper, gårdsmöten osv. När man är ute är det alltid någon som ber att få prata med en, ´ hur ska man göra, min son betar sig dumt ´. Man kan inte bolla med soc, det ska utredas och ansökas om insatser. Man måste möta barnen tidigare. Fritidsledare eller lärare har större möjligheter att träffa kontinuerligt. Man borde arbeta mer förebyggande. Någon måste kunna säga ´ det finnas andra vägar att gå ´, både till barn och föräldrar.” [Socialsekreterare]

Ytterligare en framgångsfaktor som beskrivs i intervjuerna är samverkan mellan de inblandade aktörerna och att den fungerar bäst när den bygger på prestigelöshet samt att respektive aktör har kännedom om sitt ansvar och mandat. Flera yrkesverksamma uppger att samverkan främst fungerar i det akuta skedet.

”Kommunen funkar bäst när det är riktigt akut. Sedan tappar man kontinuitet. Organisationen håller inte, eftersom de är överbelastade för det långsiktiga arbetet.” [Socialsekreterare]

”Samverkan är genomslagskraften” [Hederssamordnare]

Insatser från samhället efter hemkomst

Av de 143 fall av bortförande som framkommer i intervjuerna har 62 personer, enligt de yrkesverksamma, återvänt till Sverige. Därutöver har tre barn som fötts under utlandsvistelsen kommit till Sverige som medföljande. En majoritet, 81 personer, är således fortfarande bortförda/kvarhållna, så vitt de yrkesverksamma känner till. Utöver dessa har de yrkesverksamma kännedom om ytterligare 59 individer (som inte har berörts som egna ärenden i underlaget), således totalt 140 bortförda individer vid tiden för intervjuerna.

Generellt har de yrkesverksamma ganska begränsad information om vilka insatser som den utsatta personen fick vid hemkomst, och framför allt på längre sikt. I ungefär hälften av fallen saknar den yrkesverksamma helt information om eventuella insatser vid hemkomsten till Sverige alternativt att samhällets insatser helt har uteblivit. Bland de som har fått insatser från samhället efter bortförandet är det vanligaste någon form av placering (40 procent av fallen) samt insatser som skyddade personuppgifter och samtalsstöd/psykiatrisk behandling (16 respektive 15 procent av de som fick någon slags insatser från samhället). Även för de som har blivit placerade varierar kvaliteten på stödet.

”Inte tillräckligt bra boenden som kommunen använder. Kommunen försöker skydda individerna, men de känner sig inte förstådda, möter inte personal som kan ge rätt stöd. Placerade med helt andra problematiker. ’Det är bättre att jag blir utsatt av mina föräldrar än av samhället.’” [Anställd inom resursteam]

Flera yrkesverksamma påtalar att det viktigaste direkt vid återkomst till Sverige är att den utsatta individen inte återförenas med familjemedlemmar, utan att hen i stället får adekvat skydd och stöd.

Åtskilliga av de yrkesverksamma menar dock att insatser och stöd ofta uteblir när bortförda personer kommer tillbaka till Sverige igen. Det kan handla om att den utsatta personen själv inte vill ha kontakt med socialtjänsten. Bakgrunden till det kan vara tidigare dåliga erfarenheter av insatser eller brist på insatser. Vissa har under utlandsvistelsen eller vid hemkomst tagit tillbaka tidigare lämnade uppgifter och socialtjänsten har då ibland nöjt sig med det och att personen är tillbaka i Sverige.

”De får inte rätt stöd när de kommer tillbaka. Det uteblir. Antingen för att de själva har tappat förtroendet för socialtjänsten, eller för att socialtjänsten inte förstår att de egentligen skulle behöva omhänderta barnen. Inget av de här barnen kommer berätta hur de har haft de om de ska gå hem till mamma och pappa efteråt.”

[Hederssamordnare]

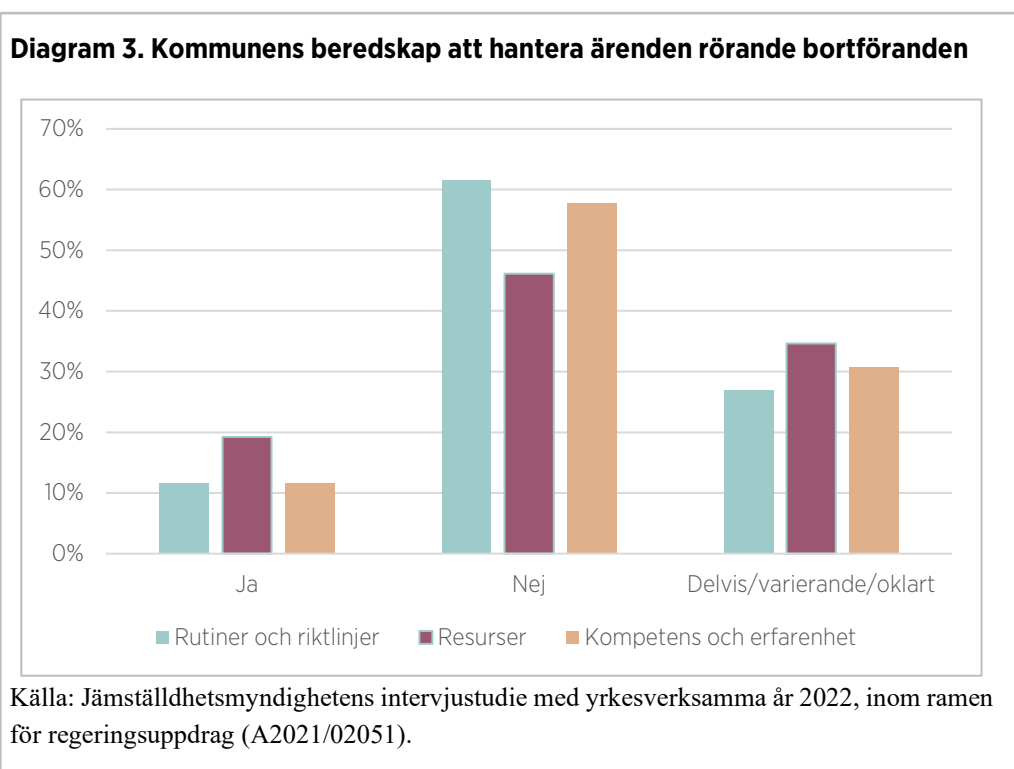
Flera yrkesverksamma vittnar om att bortförda personer som efter återkomst till Sverige inte har fått eller tagit emot något stöd får problem efter en tid, då trauman kommer upp till ytan. Det ska ses mot bakgrund av att många mår mycket dåligt, bland annat på grund av vad de varit utsatta för under utlandsvistelsen och utifrån skuld känslor gentemot familjemedlemmar.

”De som kommer tillbaka mår ofta fruktansvärt dåligt. Förvirrade, utelämnade. Samtidigt lättade över att de har kommit tillbaka till en plats där de har rättigheter. Men de är trasiga, flera av dessa skulle behöva genomgå en PTSD-utredning.” [Anställd inom resursteam]

Få nämner att den utsatta har fått motiverande samtal eller annat samtalsstöd. I de fall det kommit upp i intervjun har det främst handlat om svårigheter att få till samtal, exempelvis om personen är myndig och inte vill ta emot insatser eller om det rör sig om ett mindre barn och vårdnadshavare inte ger sitt samtycke.

Kommunens beredskap

De yrkesverksamma har även besvarat frågor kring kommunens beredskap, i form av rutiner och riktlinjer, resurser, kompetens och erfarenhet, när det gäller att hantera ärenden rörande bortförda barn och vuxna. Nedanstående diagram sammanfattar deras svar:

Några av de som har svarat att det finns rutiner har lagt till att de inte alltid tillämpas. Vad gäller ekonomiska resurser påpekade flera att placeringar är en stor kostnad. Andra menade att resurser finns, men att de inte alltid disponeras rätt.

”Har hört ekonomiska argument om placering. Ständigt ska det placeras i egna familjehem för att det är billigast som inte kan hedersrelaterat våld och förtryck. RÄTT placeringar är så viktigt. Sluta med familjebehandling. Det kostar mer att inte placera rätt från början.”

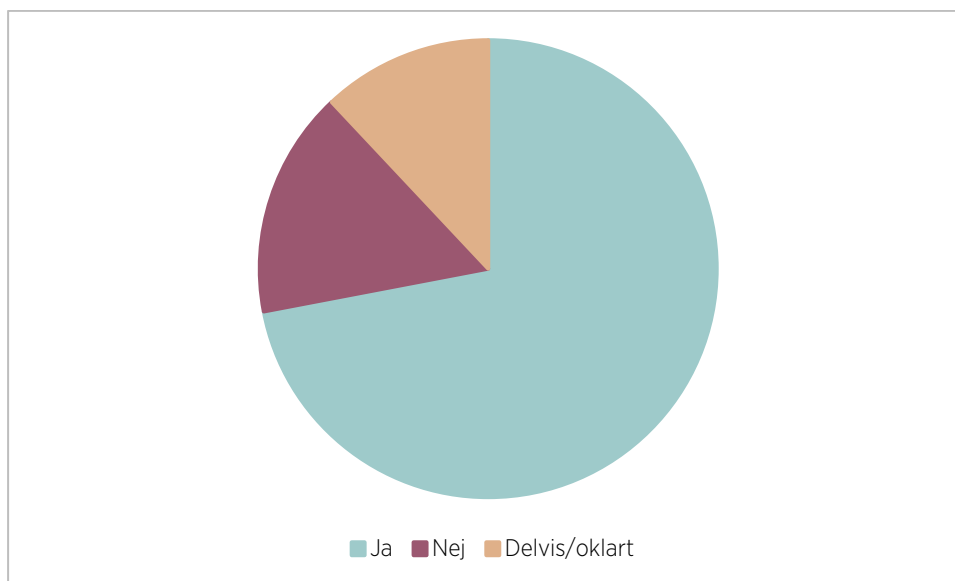
[Hederssamordnare]

Flera beskriver verksamheter med stor personalomsättning, där det kan få en stor påverkan på beredskapen om någon med mycket kompetens och erfarenhet i denna typ av ärenden slutar.

Ytterligare en fråga som ställdes var om de yrkesverksamma varit med om att deras hot- och riskbedömning i ett ärende har avvikit från organisationens eller uppdragsgivares/samverkansparts. Exempelvis kan det handla om att chef eller ledning inte bedömer samma nivå av risk som den handläggande socialsekreteraren, eller om

situationer där en riskbedömning som görs av resursteam, resurscentra eller polis inte stämmer överens med den bedömning som handläggaren på socialtjänsten gör. De svarade på följande sätt:

Diagram 4. Yrkesverksammas upplevelse av huruvida deras bedömning av hot och risk någon gång avviker från den egna verksamhetens eller samverkansparts bedömning

Källa: Jämställdhetsmyndighetens intervjustudie med yrkesverksamma år 2022, inom ramen för regeringsuppdrag (A2021/02051).

Det går här att se en viss skillnad mellan de olika verksamheterna, där inte minst ideella organisationer och resurscentraverksamheter kan uppleva att deras respektive socialtjänstens hot- och riskbedömningar avviker från varandra. Bedömningarna kan enligt de yrkesverksamma skilja sig åt utifrån olika perspektiv (barnperspektiv kontra föräldraperspektiv), om ett ärende anses vara hedersrelaterat eller inte eller att riskerna helt enkelt underskattas.

”Jag upplever ofta att socialtjänsten underskattar risken för ungdomen. Men det är olika från fall till fall, beror mycket på om man är `typiskt offer` eller inte. Man tror på vissa och inte andra. Skiljer sig både från kommun till kommun men också mellan handläggare”

[Hederssamordnare]

En tidigare studie har identifierat att yrkesverksamma kan sakna nödvändig kompetens för att använda strukturerade hot- och riskbedömningsinstrument samt att det kan finnas meningsskiljaktigheter kring bedömningen av vilken typ av våld individen är utsatt för

och följaktligen vilket hot- och riskbedömningsinstrument som ska användas. Flera yrkesverksamma som har intervjuats i studien säger att de försöker undvika att dra förhastade slutsatser om huruvida en person är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck, men att ett sådant öppet förhållningssätt ställer stora krav på erfarenhet och kunskap.⁷⁵

På frågan om vad som behövs för att bättre kunna hantera ärenden rörande bortförda barn och vuxna nämnde de yrkesverksamma bland annat följande:

- Kartläggning och statistik för att förstå problematiken och dess omfattning bättre.
- Förebyggande arbete hos alla relevanta aktörer och i alla led.
- Ökad information till barn i skolan om problematiken och att det finns stöd att få.
- Att skolan blir bättre på att reagera på varningssignaler och anmäla oro till socialtjänsten i ett tidigare skede.
- Tydligare ansvarsfördelning, ökad samsyn och bättre samverkan.
- Ökad prestigelöshet och förbättrad kunskap hos alla aktörer i samverkanskedjan.
- Större lyhördhet gentemot utsatta individer och ett snabbare agerande.
- Specialistenheter och samordnande funktion.
- Att tillämpa den lagstiftning som finns och att polisanmälningar görs i större utsträckning.
- Förbättrad uppföljning efter avslutad insats.

”Det behövs fortfarande höjd kunskap. Det är fortfarande för beroende av eldsjälar på skola och socialtjänst. Det finns en rädsla att ta i frågorna.”

[Anställd inom ideell organisation]

⁷⁵ Olsson, H., Bergman, A. (2021) *From silence to recognition: Swedish social services and the handling of honor-based violence*. sid. 7

4. SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

Jämställdhetsmyndighetens slutsatser hittills i uppdraget baserar sig på intervjustudien med yrkesverksamma. Resultaten som presenteras stämmer i hög grad överens med vad som framkommit i tidigare rapporter från andra myndigheter.

Jämställdhetsmyndigheten ser att krafttag behöver vidtas redan nu för att öka upptäckten av de som riskerar att föras bort, förebygga att bortföranden av barn och unga sker samt bidra till utveckling av insatser till målgruppen.

4.1. Slutsatser

- Det saknas kontinuerlig kartläggning av hur omfattande förekomsten av bortföranden är. Det är viktig kunskap som påverkar samhällets beredskap att förebygga och förhindra bortföranden samt erbjuda tillräckligt stöd till de som utsätts.
- Fler bortföranden skulle kunna förhindras om myndigheterna ingrep tidigare och agerade mer skyndsamt.
- En gemensam nämnare för många ärenden i underlaget är att det funnits tidigare kännedom hos en eller flera myndigheter om den utsatta individen. Det förebyggande arbetet behöver utvecklas, så att yrkesverksamma i större utsträckning ska kunna förhindra eller i ett tidigare skede upptäcka och agera utifrån utsatthet. En viktig del är dessutom att barn och unga får kännedom om sina rättigheter och möjligheter till stöd från samhället.
- Många myndigheter saknar, väl implementerade, rutiner och riktlinjer kring hur de ska hantera ärenden rörande bortföranden.
- Kunskapsnivån hos yrkesverksamma är ojämn och kan variera kraftigt utifrån geografi, mellan olika verksamheter och över tid.
- Myndigheter och yrkesverksamma saknar i stor utsträckning en fördjupad förståelse för målgruppens utsatthet i förhållande till deras förövare (föräldrar och andra familjemedlemmar). Det får konsekvenser för deras bedömningar av bland annat den utsattas hot- och risknivå samt behov av skydd och andra insatser. Kompetensen kring genomförande av hot- och riskbedömningar behöver förbättras, framför allt hos socialtjänst. Det förutsätter även tillräckliga personella och ekonomiska resurser inom socialtjänsten.
- De insatser som beviljas får inte önskvärd effekt för utsatta som riskerar att föras bort och kan även sakna evidens när det gäller den aktuella målgruppen. Det gäller exempelvis familjebehandling i hedersrelaterade ärenden.
- Lagstiftningen avseende utreseförbud tillämpas inte i tillräcklig utsträckning och lagstiftningen är för snäv i sin nuvarande utformning (det vill säga att den enbart omfattar ärenden där det finns en risk för barnåktenskap eller könsstympning av flickor och kvinnor).
- Det finns stora brister i stödet till bortförda om/när de återvänder till Sverige, inte minst när det gäller långsiktigt stöd.

- Uppföljningen under pågående insats och efter avslutad insats brister.

4.2. Rekommendationer

- Utred införande och utformning av ett nationellt inrapporteringsystem för bortföranden/ofrivilliga utlandsvistelser, i syfte att kartlägga omfattningen. Till dess att ett sådant system är på plats bör varje skola i Sverige föra egen statistik över bortförda/saknade elever, i första hand för att själva få en bild av förekomsten i den egna verksamheten.
- Utöka och systematisera skolans information till både elever och personal inom skola kring bortföranden, utsatthet kopplat till detta samt vilket stöd man kan få och inte få under (en ofrivillig) utlandsvistelse. Med fördel knyts detta an till de nya läroplanerna⁷⁶ och arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.
- Öka användningen av anpassade hot- och riskbedömningsinstrument, främst inom socialtjänst, samt utveckla genomförandet av skyddsbedömningar.
- Erfarenheter och slutsatser från aktuellt uppdrag bör omhändertas inom ramen för Socialstyrelsens uppdrag att följa upp och utvärdera bland annat familjebehandling vid hedersrelaterade konflikter.⁷⁷ Såväl familjearbete som umgänge vid placering utanför det egna hemmet i hedersrelaterade ärenden behöver problematiseras.
- Lämplig myndighet bör få i uppdrag att arbeta för ökad systematisk uppföljning av insatser till individer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. SKR:s erfarenheter på området bör tillvaratas i arbetet. Även IVO har påtalat behovet av utvecklad systematisk uppföljning.⁷⁸
- Utvidga lagstiftningen kring utreseförbud, i enlighet med myndighetens remissvar på Ds 2022:9, samt öka tillämpningen av bestämmelsen.⁷⁹

⁷⁶ Skolverket (2022)

⁷⁷ Regeringsbeslut A2022/01028, sid. 6

⁷⁸ ”Socialnämndernas systematiska kvalitetsarbete måste utvecklas, för att säkerställa att brister vi har funnit inte uppstår igen”, Inspektionen för vård och omsorg (2020), *Barn riskerar att bli utan stöd och hjälp* (Rapport IVO 2019–11), sid. 11

⁷⁹ Jämställdhetsmyndighetens remissvar på promemorian Ds 2022:9, *Ett utvidgat utreseförbud för barn*”

ENGLISH SUMMARY

The Swedish Gender Equality Agency has been tasked with a special assignment, to analyse and disseminate knowledge of honour-related oppression and other violence and abuse that people with links to Sweden have experienced while abroad. The purpose of the assignment is to compile and analyse individuals' stories to contribute to the development of preventive measures and treatment interventions in Sweden. This interim report describes the implementation of the assignment as well as results from the interview study carried out with professionals within authorities and organisations that have experience working with cases where children and young people have been taken abroad with the aim of being subjected to honour-related violence and oppression or other abuse. It is not possible to generalise the results for all municipalities in the country and it is not an analysis of the extent of abductions.

A total of 26 interviews with 31 professionals from different types of operations¹ were carried out. The professionals have spoken about 171 individuals, including 146 children. Out of the 171 individuals, 143 have been taken out of Sweden, of which 120 are children, among other things for the purpose of being married off, avoiding government decisions or being raised in accordance with their parents' culture or religion.

The most common risk factors that have emerged, based on the information provided by the professionals during the interviews, are the occurrences of honour-related oppression (74 per cent of the cases), as well as exposure to physical violence (33 per cent of the cases). A common denominator is also that there has been previous knowledge from one or more authorities about an individual's vulnerability (64 per cent). These risk factors often occur over a longer period of time. The Swedish Gender Equality Agency has also looked more closely at whether there are factors that may have triggered the abduction. In cases where an abduction has occurred the most common triggering factor is a decision or an impending decision by an authority (34 per cent). This is true regardless of gender. This does not mean that authorities should avoid intervening, but rather that they need to review how they ensure that the child or young person receives the support and protection that the individual is entitled to and needs. Also, more than twenty-five children and young people have been taken abroad in close connection to the termination of a placement. The second most common triggering factor leading to an abduction, along with a terminated LVU2 or SoL3 placement, was to be abducted along with siblings who are considered to have violated the family's rules or norms.

According to the professionals, the most common reason for abduction in the cases in question is to escape the involvement of the authorities in the family. In addition, forced travel as a result of a child's criminal activity or other forms of destructive lifestyle is the most common purpose for the abduction of boys and men, whereas a common purpose among girls and women is child or forced marriage. Girls and women are also subjected to forced travel to prevent them from being "Swedishised" and due to them not adapting to honour-related norms.

The authorities have managed to protect the child or young person from being taken abroad in 28 of the 171 cases (16 per cent). This, among other things, by applying for a travel ban for the child. However, many of the cases described in the interviews either came to the attention of the authorities before 1 July 2020, when the legal provision on the travel ban came into force, or fall outside the scope of the law.

Out of the 143 abducted individuals mentioned by the professionals in the interviews, 62 had returned to Sweden. Thus, a majority, 81 individuals, were still abducted/detained at the time of the interviews. In about half of the cases, the professional completely lacked information about possible interventions upon returning to Sweden or that efforts from society were lacking.

The majority of the professionals have stated that the municipalities lack sufficient procedures and guidelines, resources and knowledge, as well as the competence required to handle these types of cases. The interviews show that a majority of those who are abducted abroad are already known to the authorities, that the understanding that the case is honour-related may come after a child or young person has been abducted, that the threat and risk assessments regarding the target group are inadequate and that knowledge of the child's or the young person's vulnerability does not necessarily lead to adequate interventions.

In light of the shortcomings that have been identified within the framework of the assignment, and which are consistent with what has emerged in several previous reports in the area, the Swedish Gender Equality Agency makes a number of recommendations:

- Investigate a national reporting system for abductions/involuntary stays abroad.
- Expand and systematise information provided by schools to pupils and school staff about abductions, the vulnerability that is linked to this and what type of support is available and not available during an (involuntary) stay abroad.
- Develop and improve the social services' work with threat, risk, and protection assessments.
- Experiences and conclusions from the current assignment should be taken care of within the framework of the National Board of Health and Welfare's follow-up assignment regarding family treatment in honour-related conflicts.
- Increased systematic follow-up of interventions for children and young people subjected to honour-related violence and oppression.
- Extend the legislation on travel bans and increase the application of the provision.

REFERENSER

Bredal, A., Beegsi, M., Bjøranger, T., Wittrup Djup, H., Mekonen, L., Gording Stang, E., Zomorodi, P., Grøtteland, E. & Stifjeld, A. M. (2020). «Det var ikke bare ferie» Rapport fra ekspertgruppe om unge som etterlates i utlandet mot sin vilje. Helse- og omsorgsdepartementet ["Det var ikke bare ferie" - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)

Baianstovu, R. Í., Strid, S., Särnstedt Gramnaes, E., Cinthio, H., & Enelo, J. M. (2019). *Heder og samhälle: Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar*. Working Papers and Reports Social work, nr. 17, Örebro Universitet. <http://oru.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1375562&dswid=-8079>

Couture-Carron, A. (2020). *Shame, Family Honor, and Dating Abuse: Lessons From an Exploratory Study of South Asian Muslims*. *Violence Against Women*, 26(15–16), 2004–2023. <https://doi.org/10.1177/1077801219895115>

Gregory, G. A., Fox, J., & Howard, B. K. (2020), "Honour-based violence: awareness and recognition", *Paediatrics and Child Health* volume 30. <https://www.semanticscholar.org/paper/Honour-based-violence%3A-awareness-and-recognition-Gregory-Fox/934f92e7119cef398be3ac4cd80866eb24f33be9>

Idriss, M. M. (2018), "Key agent and survivor recommendations for intervention in honour-based violence in the UK", *International journal of comparative and applied criminal justice*, 42(4). <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01924036.2017.1295394>

Inspektionen för vård och omsorg (2020) *Barn riskerar att bli utan stöd och hjälp* (Rapport IVO 2019-11) <https://www.ivo.se/publicerat-material/rapporter/barn-riskerar-att-bli-utan-stod-och-hjalp/>

Inspektionen för vård och omsorg (2019) *Granskning av kommuners arbete med våld i nära relationer 2018* (Rapport IVO 2019-1) <https://www.ivo.se/publicerat-material/rapporter/granskning-av-kommuners-arbete-med-vald-i-nara-relationer-2018/>

Jernbro, C., Landberg, Å (2020), *Multiutsatta barn. Om barn som utsatts för flera typer av barnmisshandel*, Stiftelsen Allmänna Barnhuset. <https://www.allmannabarnhuset.se/produkt/multiutsatta-barn/>

Jernbro, C., Landberg, Åsa (2018), *Det är mitt liv! Om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner*, Stiftelsen Allmänna Barnhuset. <https://www.hedersfortryck.se/wp-content/uploads/det-ar-mitt-liv-webb.pdf>

¹ Jämställdhetsmyndighetens remissvar på promemorian Ds 2022:9, *Ett utvidgat utreseförbud för barn*. [Remissvar \(regeringen.se\)](https://www.jamstalldetsmyndigheten.se/remissvar)

Konsulära enheten för civilrättsliga ärenden och familjerelaterat tvång (2019, 2020, 2021) *Statistik ärenden familjerelaterat tvång*. Utrikesdepartementet
Linell, H. (2017). *Child protection through an abuse-focused lens: Adolescent victimization and Swedish social services responses*. Doctoral dissertation, Department of Social Work, Stockholm University. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1137677/FULLTEXT01.pdf>

Lundmark, Nilsson E., Nilsson, I (2022) *Att synliggöra det osynliga – En socioekonomisk analys av hedersrelaterat våld och förtryck*. <https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/om-oss/myheter-och-press/nyheter---ostergotland/2022-08-30-att-synliggora-det-osynliga---en-socioekonomisk-analys-av-hedersrelaterat-vald-och-fortryck.html>

Länsstyrelsen Östergötland (2022), *Myndighetsgemensam vägledning vid hedersrelaterad brottslighet - Att agera och ge stöd och skydd när barn och vuxna riskerar att bli eller har blivit bortförda till utlandet i syfte att utsättas för hedersrelaterad brottslighet. För yrkesverksamma inom socialtjänst, skola, polis och hälso- och sjukvård*, Rapport 2022:23.

<https://www.hedersfortryck.se/publikationer/myndighetsgemensam-vaegledning-vid-hedersrelaterad-brottslighet/>

Länsstyrelsen Östergötland (2022), *Analys av målgruppen utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck*, Sammanfattning målgruppsanalys 22-05-25

[Bilaga sammanfattning målgruppsanalys.pdf \(hedersfortryck.se\)](https://www.hedersfortryck.se/publikationer/bilaga-sammanfattning-malgruppsanalys.pdf)

Länsstyrelsen Östergötland (2020), *Kartläggning bortförda personer i en hederskontext och barn som uppges vara gifta – under 2019*, Rapport 2020:13

<https://www.hedersfortryck.se/publikationer/nationell-kartlaggning-bortforda-personer-i-en-hederskontext-och-barn-som-uppges-vara-gifta-under-2019-202013/>

Länsstyrelsen Östergötland (2019), *Årsrapport 2018 Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag om hedersrelaterat våld och förtryck – verksamheten under 2018*, Rapport 2019:5

<https://www.hedersfortryck.se/wp-content/uploads/Arssrapport-2019.pdf>

Länsstyrelsen Östergötland (2017), *Nationella kompetensteamet*, Rapport 2017:9.

https://www.hedersfortryck.se/wp-content/uploads/Nationella-kompetensteamet-2017_9.pdf

Noack-Lundberg, K., Gill, A. K., & Anitha, S. (2021), "Understanding forced marriage protection orders in the UK", *Journal of Social Welfare and Family Law*, 43 (4).

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09649069.2021.1996083>

Norberg, K., Thörn, M (2020), *Amanda-kommissionen. Granskning av Göteborgs Stads arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck 2017-2018*, Göteborgs Stad.

<https://goteborg.se/wps/wcm/connect/2998d151-167e-498e-b207-3af26f8a691e/Amandakommissionen+Granskning+av+G%C3%B6teborgs+Stads+arbete+mot+hedersrelaterat+v%C3%A5ld+och+f%C3%B6rtryck+2017-2018.pdf?MOD=AJPERES>

NRK 2017-05-12: "Jasmin (19) til NRK: – Utsatt for tortur på koranskole i Somalia",

<https://www.nrk.no/urix/jasmin-19-til-nrk--utsatt-for-tortur-pa-koranskolei-somalia-1.13511980>

Olsson, H., Bergman, A. (2021) *From silence to recognition: Swedish social services and the handling of honor-based violence*. *European Journal of Social Work*

<https://doi.org/10.1080/13691457.2021.1882395>

Oslo Economics (2020), *Kommunenes erfaringer med barn og unge som etterlates i utlandet mot sin vilje. Rapport utarbeidet på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet, november 2019*, Rapport 2019-30

<https://osloeconomics.no/wp-content/uploads/2020/01/Oslo-Economics-2019-Etterlatte-barn-i-utlandet.pdf>

Promemoria (2022). *Ett utvidgat utreseforbud for barn* (DS. 2022:9). Socialdepartementet.

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2022/05/ds-20229/>

Regeringsbeslut A2022/01028

Regeringsbeslut A2020/01669

Skolverket (2022) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr22), grundskolorna (Lgrsär22), Läroplan för sameskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lsam22), Läroplan för specialskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lspec22).*

<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/aktuella-forandringar-pa-grundskoleniva/andrade-laroplaner-och-kursplaner-hosten-2022>

och de uppdaterade: *Läroplan för gymnasieskolan (Gy11) och Läroplan för gymnasieskolan (Gysär13)*

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/sexualitet-samttycke-och-relationer>

Skr. 2016/17:10 *Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid*

Statens offentliga utredningar (2021) *Ändrade regler i medborgarskapslagen* (SOU 2021:54)

Justitiedepartementet. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2021/07/sou-202154/>

KVALITATIV SAMMANSTÄLLNING AV ÄRENDEN TILL STÖDTELEFONEN GÄLLANDE BORTFÖRANDE

Nationella kompetensteamet har sedan mars 2014 bemannat en stödtelefon för yrkesverksamma. De som ringer till telefonen är främst socialtjänst, men även skola/förskola, polis/rättsväsende, hälsa sjukvård, andra myndigheter och ideella organisationer kan ringa. Det förekommer i enstaka fall att utsatta eller anhöriga kontaktar.

Vi vill understryka att vi inte gör anspråk på att redovisa en nationell statistik på förekomst av hedersrelaterat våld och förtryck, då vi bara kan redovisa innehållet i de samtal som inkommer. Samtalen utgår från den information den som ringer uppger vid tillfället för samtalet, varmed vissa uppgifter kan saknas, inte för att de inte finns utan för att de inte är kända för den som ringer. Vissa ringer när de har fått en anmälan och ännu inte har träffat den utsatta/familjen, medan andra kan ringa efter en lång tids kännedom, varmed tillgänglig information kan variera.

Avseende bortförda personer kan det förekomma att man ringer om oro för att en person ska föras bort/har förts bort eller för att en person är försvunnen. Det är inte alltid vi kan få bekräftat att så har skett, inte heller om hen har återvänt. Vi har tittat på ärenden som rör bortförande i stort, samt avgränsat till dem som är bekräftat bortförda/bortförda och har återvänt.

Vi har valt att avgränsa oss till perioden 2021-08-01-2022-08-31. Vi gjorde ett slumpvis urval på 100 ärenden under perioden. Av dessa blev ett visst bortfall utifrån att det var flera samtal i samma ärende samt irrelevant eller otillräcklig information i vissa ärenden. När det har varit flera samtal i samma ärende har vi slagit samman dem för att få ut mesta möjliga underlag kring personens/personernas situation. Sammanlagt utgår sammanställningen från 76 ärenden som omfattar 143 personer. I vissa ärenden framkommer information om äldre syskon/tidigare kännedom vars erfarenheter också har tagits med där det är relevant, även om det kan ha skett utanför angiven tidsram.

Vi har granskat samtliga ärenden, det vill säga såväl barn som vuxna. I vår sammanställning skriver vi den utsatta när informationen gäller för såväl barn som vuxna, och barnet när det vi beskriver är information vi endast har kunnat hitta i ärenden rörande barn.

UPPLÄGG

Vi kan se fem större grupper i ärenden rörande bortförda. Uppdelningen avser det man ringer om.

- Enskild person
- Hela syskonkullar förs bort vid samma tillfälle/med små tidsmarginaler
- Hela familjen flyttar vid samma tillfälle
- Mamma och barn förs bort och hålls kvar tillsammans
- Pappa för bort ett eller flera barn från mamma

Dessa redovisas i stora drag under respektive rubrik. Vi redovisar även syftet med resan i de fall det har varit tydligt i samtalen. Vi redovisar även särskild sårbarhet i de fall det framkommer i samtalen.

Vi har utgått från de frågeställningar som nämns i Uppdrag till Jämställdhetsmyndigheten att kartlägga och sprida kunskap om erfarenheter av hedersförtryck samt annat våld och förtryck kopplat till utlandsvistelse (A2021/02051)

- vilka riskfaktorer som fanns i dessa individers liv innan de lämnade Sverige,
- vilka insatser individerna mottagit från myndigheter och andra aktörer innan de lämnade Sverige, och
- vilka insatser individerna mottagit efter att de kommit tillbaka till Sverige igen

Riskfaktorer har vi delat upp under rubriker avseende teman som återkommer. Vi har också försökt svara på om det går att se ett uttalat syfte med resan innan bortförandet. Under rubriken Övrigt har vi samlat iakttagelser som är på ett mer generellt plan. Vi har även gjort en kort sammanfattning.

Ärendena är komplexa, varmed vissa resonemang återkommer under flera avsnitt.

Vår presentation är baserad på såväl kvalitativ som kvantitativ data. Den kvantitativa datan redovisas i separat dokument.

ÄRENDEN

- Enskild person: 48 ärenden (varav 41 rör bekräftat bortförda)
- Hela syskonkullar: 16 ärenden (varav 14 rör bekräftat bortförda)
- Hela familjen: 3 ärenden (samtliga är bekräftat bortförda)
- Mamma och barn: 3 ärenden (samtliga är bekräftat bortförda)
- Pappa för bort ett eller flera barn: 6 ärenden (samtliga är bekräftat bortförda)

ENSKILD PERSON

När vi definierar enskild person utgår vi från att den som ringer anger en person som bortförd. I samtalet kan fler personer förekomma, men de är inte bortförda vid samma tillfälle.

Det är en väsentlig skillnad i omfattning mellan ärenden i gruppen enskilda som rör flickor/kvinnor och pojkar/män. De flesta samtal som rör enskilda personer gäller flickor/kvinnor. Detta gäller för stödtelefonen i stort, men även för bortförda personer.

Pojkar/män förekommer i störst utsträckning som delar i hela syskonkullar som har förts bort. De förekommer också utifrån tidigare kännedom om andra i familjen som har varit föremål för utredning och insatser flera år tidigare. Vid genomläsning av ärendena ser vi dock samma variation av utsatthet som för flickor/kvinnor. Det rör sig om pojkar som har en känd utsatthet och egna behov, det har funnits öppenvårds- och dygnsvårdsinsatser, starkt uttalad psykisk ohälsa och suicidtankar, samt misstankar om barnåktenskap. Samtliga ärenden gällande pojkar/män rör ett bekräftat bortförande.

I de flesta fall där det finns bakgrundsinformation har ärendena varit kända sedan tidigare på socialtjänsten eller på skolan. Av de som har varit kända sedan tidigare rör det sig om en känd utsatthet för olika former av våld, samt oro för bortförande.

I många fall handlar den tidigare kännedomen även om syskon som tidigare har förts bort, där inga åtgärder har vidtagits för att skydda hemmavarande barn. Det förekommer också att det innan bortförandet fanns kännedom om att andra släktingar har förts bort.

Det är påfallande många som har varit placerade, men där placeringen har avbrutits då den utsatta har haft kontakt med familjen, antingen med stöd av socialtjänsten eller i hemlighet. De har sedan tagit tillbaka sina uppgifter, varmed placeringen har förlagts i hemmet och/eller övergått till SoL. Mer om det finns att läsa under Insatser innan de lämnade Sverige.

HELA SYSKONKULLAR

När vi definierar hela syskonkullar utgår vi från att den som ringer anger att flera syskon är bortförda, men en eller båda föräldrarna bor stadigvarande i Sverige.

Även gällande syskonkullar har det i de flesta fall funnits en uttalad oro sedan tidigare att flera barn ska föras bort. Oron har även rört flera av syskonen gällande våld, kontroll, begränsningar och problem i hemmiljön.

I vissa fall har hela syskonkullar försvunnit i samband med att ett av barnen har placerats. I flera av dessa ärenden har det även funnits uttalad oro för andra barn i familjen, dock utan att de har placerats.

I alla ärenden gällande bortförda syskonkullar har det varit en eller flera flickors upplevda/påstådda beteende eller placeringar som har varit den utlösande faktorn för att alla barn har förts ut.

Det finns sällan information om samtliga syskon, utan huvudsakligen kring den eller de som har varit aktuell för utredning/insats. I de fall det finns information om samtliga bortförda så har båda varit flickor.

I gruppen syskonkullar omnämns pojkarna enbart som medföljande.

HELA FAMILJER

När vi definierar hela familjer utgår vi från att den som ringer anger att hela familjen är avflyttad.

Vi satte fokus på dessa ärenden, då det visar på att en utlösande faktor kan driva en hel familj att vidta en genomgripande livsomställning för samtliga familjemedlemmar.

I samtliga ärenden har den utlösande faktorn varit anmälan om våld och misstanke om barnäktenskap. Det har även förekommit placeringar av ett av barnen samt insatser i form av familjebehandling.

När det gäller hela familjer ser vi att händelseförloppet har gått fort. Underlaget är förvisso bara tre ärenden, men i samtliga ärenden har hela familjen lämnat Sverige i snar anslutning till att en anmälan har gjorts till socialtjänsten eller att ett placerat barn har återvänt hem.

I samtliga ärenden har samtliga medföljande barn varit under 18 år.

MAMMA OCH BARN

När vi definierar mamma och barn utgår vi från att den som ringer anger att hela mamma och barn hålls kvar utomlands. I samtliga fall är det mamman som har bett om hjälp att kunna komma hem. Resan har föregåtts av vilseledande.

Vi är medvetna om att urvalet är begränsat, men vill ändå belysa att den utlösande faktorn placering av ett barn/anmälan till socialtjänsten återkommer.

I gruppen hittar vi medföljande barn över och under 18 år.

PAPPA TAR BARNEN

När vi definierar pappa tar barnen utgår vi från att den som ringer anger att pappan befinner sig stadigvarande i ett annat land med barnen och bortförandet har skett mot mammans vilja.

I dessa ärenden är bakgrundsinformationerna ofta bristfälliga. Det som framkommer är att det snarare saknades varningssignaler, även för mamman. Papporna har antingen fört bort barnen under ett umgänge eller under en semesterresa. I de flesta fall är paret fortfarande gifta.

Gemensamt i samtliga ärenden är att barnen är relativt unga; de äldsta är i mellanstadieålder i ett ärende. I de andra ärendena är barnen i förskoleålder.

RISKFaktorER INNAN DE LÄMNADE SVERIGE

I detta avsnitt beskriver vi den tillgängliga informationen om personer som är bekräftat bortförda.

I de ärenden vi har granskat är det inte stor skillnad på utsatthet utifrån vilken ålder den bortförda är i. Det är dock vanligare att benägenheten att konkret be om hjälp och förmågan att beskriva sin utsatthet ökar med stigande ålder.

Uttalad oro för bortförande

I flera ärenden har det funnits en uttalad oro för bortförande innan det skedde. I de flesta fall kommer oron från skola eller andra personer utanför barnets nätverk.

Uttalad oro för bortförande har funnits för såväl enskilda personer som hela syskonkullar.

Det förekommer också att den utsatta är orolig inför en resa. Barn uttrycker oftast en generell oro och har inte svar på de frågor som har ställts kring varför hen är orolig. Även unga vuxna

uttrycker en generell oro, men kan i högre utsträckning uppge att de är oroliga för att inte få komma hem igen.

Det förekommer även att såväl barn som unga vuxna uttryckligen ber om hjälp för att inte behöva resa.

Ålder och kön

Den största åldersgruppen bortförda är 10–14 år för flickor/kvinnor och 0-9 för pojkar/män.

Bekräftat bortförda pojkar och män representeras i vår granskning främst tillsammans med andra syskon när hela syskonkullar har förts bort/hela familjen har flyttat. Endast ett fåtal har inkommit som enskilda ärenden. Avseende de enskilda ärendena gällande bekräftat bortförda pojkar/män som vi har granskat finns såväl barn som unga vuxna representerade.

Vi noterar också att pojkar som omnämns i samtal gällande enskilda ärenden, syskonkullar och hela familjer betydligt oftare omnämns med ”okänd ålder under 18” än flickor, där man oftast vet om åldern. Avseende bekräftat bortförda är det endast en flicka som omnämns med okänd ålder medan motsvarande siffra för pojkar är 17. Det finns således ett stort bortfall avseende information om pojkar och män, då den som ringer inte vet annat än att han är bortförd.

Avseende bortförda vuxna saknas tidigare kännedom ofta helt.

Fysiskt och psykiskt våld

Fysiskt och psykiskt våld förekommer i nästan alla ärenden. Fysiskt och psykiskt våld förekommer ofta tillsammans med kontroll och begränsningar.

Det som framkommer är att våldet utövas av en eller båda föräldrarna. Avseende det grövre våldet anges pappa oftast som förövare. Även äldre syskon framkommer som förövare.

Det framgår att de beskrivningar av det fysiska och psykiska våldet som framställs kommer från den utsatta själv.

Då övervägande samtal handlar om flickor och kvinnor är det svårt att göra en jämförelse mellan kön. Dock kan vi iaktta att fysiskt och psykiskt våld mot pojkar ofta framkommer utifrån känd eller tidigare känd information om syskon.

Kontroll/begränsningar

Kontroll och begränsningar förekommer i nästan alla ärenden. Det är när den utsatta bryter mot regler och förväntningar som våldet trappas upp och tar sig fysiska uttryck, eller leder till ytterligare kontroll och begränsningar som den utsatta ber om hjälp.

Kontroll och begränsningar förekommer ofta med psykiskt våld. Även fysiskt våld kan vara uttalat, men det förekommer även att den som ringer uppger att den utsatta har sagt att det inte förekommer fysiskt våld, eller att det inte har skett sedan ankomst till Sverige.

Det framgår att de beskrivningar av kontroll och begränsningar som framställs kommer från den utsatta själv, och att beskrivningarna bekräftas av iakttagelser från skolan.

Då övervägande samtal handlar om flickor och kvinnor är det svårt att göra en jämförelse mellan kön. Dock kan vi iaktta att kontroll och begränsningar mot pojkar inte framkommer utifrån känd eller tidigare känd information om syskon i särskilt stor utsträckning. Dock kan det framkomma att pojkar och unga män kontrollerar och begränsar yngre systrar.

Sexuellt våld

Information om sexuellt våld framkommer i ett fåtal ärenden. Samtliga gäller flickor under 15 år. I de flesta fall där det framkommer har övergreppen skett inom familjen/släkten. I ett fall har en flicka utsatts för övergrepp av någon utanför familjen.

I ärenden gällande sexuella övergrepp framkommer det att den utsatta är mycket rädd för att det ska komma till föräldrarnas kännedom och ber om att den som tar emot uppgifterna ska hålla det hemligt. Det förekommer att föräldrarna ändå får kännedom om det av skola eller socialtjänst.

I de fall där barn uppges vara gifta förekommer sexuellt våld inom äktenskapet. Flera av ärenden rörande bortförda vuxna har varit under 15 när de gifte sig, och flera av dem har barn. Vidare framkommer det i några samtal att bortgifta flickor under 15 år har haft sex.

Uttalad psykisk ohälsa och suicidtankar

I de flesta fall där det framkommer uppgifter om psykisk ohälsa och suicidtankar är det i samband med barnets livsomständigheter i stort. Det förekommer dock att den psykiska ohälsan är det enda som barnet berättar om, eller som har observerats av personer utanför familjen. När anmälan har gjorts till socialtjänsten/föräldrar har underrättats om oro för barnets psykiska mående har barnet förts ut ur landet.

Tidigare insatser

I merparten av ärendena finns det en känd oro sedan tidigare. Det rör sig om fysiskt och psykiskt våld, kontroll, begränsningar. Det har förekommit utredningar och insatser, antingen med ett av barnen, eller kring flera syskon vid olika tillfällen.

Det är inte ovanligt att tidigare insatser växlar mellan placeringar och öppenvårdsinsatser i form av familjebehandling.

Insatserna präglas ofta av svårigheter att genomföra planerad vård. Vidare förnekar föräldrar och i vissa fall andra syskon att det den utsatta berättar.

Det saknas information i de flesta ärenden om vilket stöd som barnet har fått för att bearbeta sina upplevelser, eller andra former av insatser riktade direkt till barnet som tar sikte på skydd och stöd.

Andra i familjen tidigare utsatta

I flera av ärendena finns kännedom om att syskon, eller i vissa fall andra nära släktingar, har blivit bortförda och/eller utsatta för barn- eller tvångsåktenskap. Det kan ha skett i närtid, eller flera år tillbaka. Det förekommer också att syskon har varit föremål för utredning/insatser tidigare av samma orsaker som aktuellt barn.

När det finns kännedom om syskon som har förts bort tidigare saknas ofta uppgifter om var hen är och om hen ens är vid liv. I andra fall framkommer det att bortförda flickor har gifts bort och har ett eller flera barn, trots att de är mycket unga.

De som tidigare varit utsatta kan vara såväl flickor som pojkar.

Blivit kär/har en partner

Att ha blivit kär/ha en partner/en sexuell relation som kommit till familjens kännedom är inte den vanligaste utlösande faktorn i de ärenden vi har granskat. Dock förekommer det i ett fåtal ärenden. I de fall det framkommer rör det sig ofta om en sexuell relation.

I dessa ärenden förekommer även uppgifter om olika former av våld.

Ärenden gällande att ha blivit kär/ha en partner/sexuell relation omfattar endast flickor och kvinnor.

Tar tillbaka uppgifter

Det är påfallande vanligt att barn tar tillbaka sina uppgifter efter att de har blivit placerade. Detta sker ofta i samband med att de i hemlighet, eller med socialtjänstens godkännande, har haft kontakt med sina föräldrar/andra familjemedlemmar eller släktingar.

I de flesta av dessa ärenden innebär ett tillbakatagande förändringar i vården på så sätt att placerade barn återvänder hem. Ofta övergår vården i SoL och familjebehandling, trots att föräldrarna inte har erkänt våldet, och trots det faktum att inte heller barnet gör det längre.

Det är därmed inte själva tillbakatagandet som är en riskfaktor, utan de konsekvenser det kan få i form av omställningen kring synen på skydds- och vårdbehov.

Det som kan utläsas är att kontakt med familjen kan vara en riskfaktor, eller i alla fall en katalysator till ett händelseförlopp där skydd saknas.

Vi har inga ärenden gällande placerade vuxna där de har tagit tillbaka sina uppgifter och flyttat hem.

Ansöker om ledighet

I många fall avseende bortförda barn har det föregåtts av att föräldrarna har fått avslag från skolan på ansökan om ledighet innan eller efter lov. Barnet har ändå tagits tidigare /kvarhållits längre. I vissa fall har det framkommit att skolan har sett det som en skyddsfaktor i sig att ge avslag på ansökan om förlängd ledighet.

Annat

Det förekommer att föräldrarna har angett skäl för en resa som den som ringer inte bedömt som tillförlitligt. Det kan röra sig om tandläkarbesök eller andra former av läkarbesök. Det kan även röra sig om att man ska träffa kompisar (ej släkt och familj) till föräldrarna. Vidare kan det röra sig om att föräldrarna uppger att de ska jobba utomlands. Detta trots att de har stadigvarande arbeten/eget företag i Sverige. Det förekommer även att föräldrarna pratar om en spontant planerad weekendresa till en plats som ligger förhållandevis långt bort för att kunna ses som en helgresa.

Socioekonomiska faktorer

I vår granskning uttalas det inte som en försvårande faktor om familjen är ekonomiskt utsatta eller lever i social utsatthet. Vidare framkommer det ingenting som sticker ut avseende tid i

Sverige, arbete, utbildning, språk etc. Vi menar inte att det därmed inte kan vara en faktor, dock att det inte nämns i samtalen.

Det som framkommer är när det finns en socioekonomisk stabilitet som möjliggör resande för en eller flera personer, och att kunna vara bortresta längre tidsperioder. Vidare framkommer det i flera ärenden att föräldrarna kan ha egna företag och äga sina bostäder. Detta framkommer i sammanhang när indragna bidrag inte kan användas som styrmedel för att återföra ett barn.

Grad av religiositet

Religion inte är någonting som framkommer som en pådrivande faktor i de flesta av de ärenden vi har granskat. I de ärenden där det nämns är det föräldrarna (båda eller den ena) som beskrivs som starkt troende, men även äldre syskon lyfts fram som den religiösa i familjen. Det förekommer även uppgifter om yttre nätverk/personer i det yttre nätverket som är religiösa.

Det som utmärker familjer som präglas av stark religiositet är att barnets begränsningar är mer omfattande, exempelvis att inte få sjunga, dansa eller lyssna på musik. Det framkommer även att familjer med hög grad av religiositet ställer så höga religiösa krav på familjehem att vården har försvårats, och i vissa fall har fått avbrytas.

Vi har inte identifierat något ärende där den utsatte är religiös.

I ett samtal framkommer det att ett stort antal barn i varierande åldrar och kön har förts bort av olika familjer till samma ursprungsland. Orsaken tros vara påverkan av en stark religiös ledare i kommunen.

INSATSER INNAN DE LÄMNADE SVERIGE

De festa ärenden rörande bortförande gäller barn. När det gäller bortförda vuxna saknas information om tidigare insatser i samtliga fall.

Vissa bortföranden som rör vuxna har blivit bortförda när de var barn.

Tidigare insatser/ Pågående insatser

I merparten av ärendena har det funnits insatser. Det varierar mellan att det har förekommit utredningar och insatser, antingen med ett av barnen, eller kring flera syskon vid olika tillfällen, eller att det är första gången barnet har berättat om sin utsatthet.

Insatserna präglas ofta av svårigheter att genomföra planerad vård. Vidare förnekar föräldrar och i vissa fall andra syskon att det den utsatta berättar. I många fall har även barnet tagit tillbaka sina uppgifter.

Det saknas information i de flesta ärenden om vilket stöd som barnet har fått för att bearbeta sina upplevelser, eller andra former av insatser riktade direkt till barnet.

Tidigare placeringar

I de ärenden vi har granskat är det påfallande många som försvinner i samband med hemkomst efter en placering. Ingen av placeringarna har avslutats för att man har sett en mätbar skillnad på det som föranledde placeringen. Det rör sig i de flesta fall om att barnet har tagit tillbaka sina uppgifter och vill hem igen, och i vissa fall att vårdnadshavarna har samtyckt till insatser i form av familjebehandling.

Bortförandet sker oftast i nära anslutning till hemkomsten, dvs innan öppenvårdsinsatserna har kunnat påbörjas.

Pågående placering

Det förekommer att barn försvinner under pågående placering, dock är det mycket vanligare att barn förs bort efter avslutad placering.

I de flesta fallen framkommer det att det har förekommit kontakt mellan den placerade och familjen, oavsett om det har funnits beslut om umgängesbegränsning. Det varierar om barnet själv har avvikit eller om barnet har varit positiv till placeringen och givit uttryck för att vilja vara fortsatt placerad.

I de ärenden där det finns beslut om skydd av vistelseort och umgängesbegränsning framkommer inte information om hur barnet röjdes.

I de fall där det framkommer har barnen varit placerade jml. LVU. LVU i hemmet omnämns inte i något ärende.

I två av ärendena har barnet försvunnit under/innan förhandling i Länsrätt/kammarrätt.

Det är endast flickor som har förts bort från pågående placering.

INSATSER EFTER ATT DE KOMMIT TILLBAKA TILL SVERIGE

Vi har identifierat ett fåtal ärenden som rör personer som har fått hjälp att komma hem/själva har tagit sig hem. Den hjälp som ges är boende, dock inte alltid på annan ort. Det framkommer inga uppgifter om vilket stöd hemkomna barn får utöver boende/placering. Det framkommer inte heller vilka åtgärder som har vidtagits för att skydda barnet från familj och släkt nätverk. I vissa fall finns en pågående kontakt.

Ett av ärendena rör en vuxen person som är i processen av hemresa, och i det fallet har socialtjänsten förberett skyddat boende på annan ort, förberett för att ge behövt stöd samt förbundit sig att stå för kostnader förenade med resan hem.

SYFTET MED RESAN

Det är inte alltid uttalat vad syftet med resan är. Nedanstående beskriver oron som framkommer i samtalen och utgår från den kännedom den som ringer hade innan bortförandet.

Det förekommer att de nedan nämnda syftena går in i varandra; exempelvis kan en uppfostringsresa och att undgå socialtjänstens insatser vara nära sammanlänkade. Vidare kan båda dessa övergå i ett barnäktenskap. Ofta rör den okända oron fler än ett av nedanstående.

Barnäktenskap

Det förekommer att konkret oro för barnäktenskap och bortförande har anmälts till socialtjänsten innan barnet förs bort. Oftast är det i ett sammanhang där även olika former av våld också förekommer. Det varierar om det finns information om det har skett eller inte. I de fall det är ett bekräftat barnäktenskap har det rört sig om unga flickor i åldrarna 11-17, där de flesta är runt 14.

I många fall där barn har förts bort och där det senare kommer fram att de blivit utsatta för barnäktenskap har det funnits en historia av insatser från socialtjänsten, oftast placeringar, som av olika skäl har avbrutits.

De flesta ärenden gällande barnäktenskap, såväl att det ska ske som att det har skett, gäller flickor, men det förekommer även misstankar om att pojkar har gifts bort. Det finns dock inga uppgifter om oro för barnäktenskap innan en resa för pojkar.

Tvångsäktenskap

Det framgår inte i något ärende att en vuxen kvinna har blivit utsatt för tvångsäktenskap efter bortförandet. Dock förekommer det att vuxna kvinnor uttrycker en oro innan en semester för att det ska ske. Det finns inte heller uppgifter kring vuxna män och tvångsäktenskap.

Könsstympling

Vi har bara ett ärende som gäller oro för att könsstympling har skett i samband med ett bortförande som skedde för länge sedan. Då hon inte var hemkommen när samtalet inkom är det inte bekräftat.

Uppfostringsresa

Vi har utgått från en bred tolkning av vad som ska räknas som en uppfostringsresa. Vi kan identifiera ett flertal ärenden där det framgår att den utsatta har brutit mot familjens normer och värderingar, att föräldrarna har uttalat att hen har blivit ”försvenskad”, att det är bekräftat att den utsatta har använt droger och / eller befunnit sig i riskmiljöer. Det kan även röra sig om otillåtna relationer.

Undgå socialtjänstens insatser

I vår granskning är det påtagligt att en gemensam nämnare för personer som förs bort har haft eller har pågående insatser från socialtjänsten. Se mer i avsnittet Insatser innan de lämnade Sverige.

Särskild sårbarhet

I ärenden som rör HBTQ har barnet inte själv uttalat uppgifter om sin läggning, och sökt hjälp med anledning av det. Dock framkommer det att barnet berättar att föräldrar generellt uttrycker en negativ inställning till homosexualitet på ett hotfullt sätt. Det förekommer också att den som ringer inte tror att det är känt i familjen att barnet/den unge är homosexuell.

I dessa ärenden finns även uppgifter om annan utsatthet. Att därmed kategorisera det som omvändelseresa kan vara att ta sig för stora tolkningsfriheter. Ärenden gällande HBTQ gäller bara barn och omfattar båda könen.

De ärenden som rör funktionsnedsättning omfattar såväl barn som unga vuxna/vuxna och omfattar båda könen. Funktionsnedsättningen framställs som fysisk, intellektuell, samt psykiatriska diagnoser i sådan utsträckning att personen är vårdbehövande.

Syftet med resan är ofta inte tydlig, och vidare saknas bakgrundsinformation gällande enskilda personer. Det som nämns är oro för äktenskap.

Det förekommer även att syskon med funktionsnedsättningar förs bort tillsammans med andra syskon i samband med att ett av syskonen blivit föremål för utredning/insatser.

ÖVRIGT

Covid-19

Covid framkommer i tre ärenden som orsaken till att familjen/barnet inte återkommer som planerat. Trovärdighetsgraden varierar utifrån vad som kan utläsas av vad den som ringer har sagt. I ärendena förekommer såväl oro innan resan som oro för utsatthet i samband med resan.

Inga riskbedömningar

Vi noterar att det inte framkommer i något ärende att det har gjorts en strukturerad riskbedömning. Vi kan inte svara på om detta innebär att det har gjorts eller inte, men att det inte nämns är ett observandum.

Utreseförbud

Utreseförbud lyfts relativt sällan i samtalen. Sannolikt kan det bero på att vi har granskat redan bortförda personer.

Den information som framkommer är barn som har belagts med utreseförbud, men ändå förts utomlands. Detta framkommer dock i ett fåtal ärenden.

SAMMANFATTNING

I vår analys har vi granskat komplexa ärenden, vidare ärenden där bakgrundsinformation är varierande och skiljer sig åt mellan ärendena. Det är därmed svårt att dra slutsatser utifrån vårt material. Vi kan även notera att ett ärende kan innehålla en rad enskilda riskfaktorer, det är dock inget ärende som helt eller i stora drag liknar det andra.

Den gemensamma nämnen är den övervägande del av bortförda personer har varit aktuella för insatser, framför allt placeringar innan bortförandet. Deras utsatthet har varit känd och väldokumenterad. De utsatta har kunnat beskriva och sätta ord på sin situation. Dock räcker det med ett tillbakatagande av sin berättelse för att de ska flyttas hem igen. Det fästs stor vikt vid föräldrars samtycke till öppenvårdsinsatser i samband med att barn flyttas hem igen. Detta trots att föräldrarna inte bekräftar barnets berättelse. Vi noterar också att i många fall sker bortförandet mycket hastigt, och inte alltid i anslutning till semester. Vi har inte kunnat utläsa någonting utmärkande gemensamt drag för respektive tillvägagångssätt.

I vissa ärenden har det funnits en uttalad oro för bortförandet innan det skedde. I dessa ärenden kan vi se en oenighet mellan skola och socialtjänst kring hur, och om dessa barn ska skyddas.

Ett starkt utvecklingsområde är pojkar och unga män. I vårt material ser vi dem huvudsakligen i samband med andra utsatta familjemedlemmar, och inte som enskilda individer.

Carola Bragén, sakkunnig

Christina Malmqvist, sakkunnig

Enheten för stöd och samverkan

Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Jämställdhetsmyndigheten | Box 73, 42422 Angered | Besöksadress: Angereds torg 9
031-3929000 | info@jamstalldhetsmyndigheten.se | www.jamstalldhetsmyndigheten.se